

KRIJGSGESCHIEDKUNDIGE STUDIE OVER DE VERDEDIGING
DER BATAAFSCHE REPUBLIEK IN 1799

DOOR

G. J. W. KOOLEMANS BEIJNEN.

(Vervolg van N°. 5, bladz. 283.)

(Met een schets op Plaat V.)

Goeree.

De memorie van VERINE beschrijft de militaire gesteldheid van dit eiland in 1795 als volgt:

La côte de cette île est défendue par trois batteries, dont deux ont pour objet de défendre l'entrée de la rade d'*Helvoet*, la première de 6 pièces de 36 nommée la batterie de l'Est bat sur le canal de *Goeree* entre le Hinder et l'estran. Il serait expédient qu'à la tête du Hinder au lieu dit le *Point mauvais* on y construisit une batterie ou qu'on y transportât celle de l'Est. Elle aurait en ce lieu un objet bien déterminé, qui serait de battre la petite rade de *Goeree*. La seconde nommée la batterie de l'Ouest de 9 pièces de 36 bat sur la tête du Hinder et ce point est à proprement parler l'entrée de la rade d'*Helvoet*. Les vaisseaux passant à 200 toises (1) de terre, cette batterie, comme elle est construite, est bien faible pour un passage aussi important. Plus on y songe, plus on se persuade qu'il faut absolument mettre tout cela sur le même pied qu'en *France*, si on veut avoir sur quoi compter.

Entre la batterie de l'Ouest et celle du Sud l'estran n'a pas permis d'établir de batterie de position. La batterie du Sud près d'*Ouddorp* et vis-à-vis de *Brouwershaven* a pour objet de battre partie du passage qui sépare l'île de *Goeree* de celle de *Schouwen*. Ce passage est partagé en deux par un banc de sable nommé *le Cheval*; il s'appelle *Vlieger* et a 40 pieds de profondeur au pied de la batterie. La batterie du Sud est armée de 9 pièces de 36 et a pour objet principal de battre l'entrée du *Vlieger* (2).

Ces batteries devront être soutenues par un bataillon d'infanterie, dont une moitié sera à *Ouddorp* et l'autre à *Goeree*. Entre les batteries de l'Ouest et du Sud il y a trois lieues d'un estran immense. C'est pour cela qu'il

(1) 1 toise was ongeveer $\frac{1}{2}$ Rijnlandsche roede.

(2) Dit is onjuist. De batterij bij *Ouddorp* bestreek niet den *Vlieger*, die ten zuiden van de Paardenplaat loopt, maar het *Springersdiep*.

faut à *Ouddorp* un demi-escadron de cavalerie et à *Goerée* une demi-compagnie d'artillerie légère. On placera dans les hameaux derrière les dunes deux compagnies de tirailleurs.

L'île de *Goerée* est réunie à *Overflakkée* depuis 30 ans. La langue de terre, qui les joint, est très étroite et il serait facile en pratiquant une écluse dans la digue de mer entre *Ouddorp* et *Herkingen* de former une inondation en avant du polder *Kraaiensis* et la digue de ce polder servirait de retranchement. Ce lieu serait la retraite des troupes, si elles étaient forcées de quitter l'île de *Goerée*.

Le bras entre l'île de *Goerée* et celle de *Schouwen* a une lieue dans la plus petite largeur. Le banc du *Cheval* principalement et plusieurs autres rendent ce passage très difficile, surtout du côté de *Brouwershaven*. A cette ville aboutit un trou, qui porte son nom et qui est renfermé entre le banc de l'Est et l'île de *Schouwen*. C'est dans ce canal ou trou qu'est placé un lougre d'observation.

Het rapport van KRAYENHOFF dd. 6 April 1796 aan het Provinciaal Comité van *Holland* (1) maakt, met betrekking tot het eiland *Goedereede*, achtereenvolgens melding van den post bij het *Lazareth*, gelegen aan de haven van *Goedereede* dicht bij den ingang en bezet met 4 metalen kanons à 3 ℥; de batterij achter *Zeezicht* (noordwaarts van het dorp *Goedereede* in den duinrand), bewapend met 4 IJ. kanons van 36 ℥ met gloei-oven; de batterij *Oosternolle* (dezelfde als bovengenoemde batterie de l'Est) met 8 IJ. kanons van 36 ℥, een gloei-oven en 2 handmortieren à 16 ℥ IJ, de batterij *Westernolle* (batterie de l'Ouest) met 9 IJ. kanons van 36 ℥, een gloei-oven en twee handmortieren à 16 ℥ IJ., 1 metaal kort kanon à 6 ℥ en 1 metaal kort kanon à 3 ℥; aan den *Springer* 1 kanon van 18 ℥ IJ. tot een seinstuk; en de batterij de *Kleine staart* (dezelfde als de bovengenoemde batterie du Sud) met 9 IJ. kanons à 36 ℥, een gloei-oven, 1 metaal kort kanon à 6 ℥ en 1 metaal kort kanon à 3 ℥. Al die batterijen waren volgens dit rapport in den best mogelijken staat. In minder goeden staat bevond zich toen op *Overflakkee* de batterij te *Ooltgensplaat*, bewapend met 4 IJ. stukken à 36 ℥, 4 dito à 18 ℥ en 2 dito à 6 ℥.

Eindelijk geeft de in het vorig nommer (bladz. 268) reeds aangehaalde Memorie betreffende eene gehouden conferentie door PYMAN, BRUNE, DARDENNE, ST. JULIEN en VAN HOOFF dd. 21 Augustus 1799, waarin het geheele vestingsteisel behandeld wordt, omtrent het doel dier batterijen nog het volgende aan:

Op het eiland *Goedereede* worden gevonden vier kapitale kustbatterijen, namelijk:

1°. de batterij aan de Zuidzijde, tegenover de Paardeplaat, dienende om het zoogenaamde Springersdiep te bestrijken, het eenige acces aan die zijde tot het voornoemde eiland, hetwelk door deze batterij genoegzaam verzekerd is;

(1) Ministerie van Oorlog, Archief der Genie, Voorne Litt. V. N°. 76.

2°. de batterij aan de *Westernolle* (noordzijde van het eiland) zeer wel bestrijkende het inkomen van het zoogenaamde Goereesche gat en elders geschikt om het inkomen van vijandelijke schepen te beletten, welke vlak op het front van deze batterij moeten aankomen;

3°. de batterij aan de *Oosternolle* dienende ten gelijken oogmerke, als loopende het eenige vaarwater voor groote schepen kort onder deze batterij;

4°. de batterij aan *Zeezicht*, nog meer ten oosten van het eiland gelegen, daar het vaarwater ook kort langs heen loopt en welke van zeer goeden dienst kan zijn.

5°. Hierbij doen remarqueeren, zich in den lande van *Overflakkee* eene enkele batterij bevindt, gelegen aan *Ooltgensplaat* tot bestrijking van het Volkerak; ook zijnde dezelve gedemonteerd en de stukken op zwalpen gelegd.

De vier kustbatterijen staan op de oorspronkelijke Stafkaart als vervallen batterijen aangegeven; die aan de *Westernolle* draagt daarop den naam van Noordbatterij, onder welken naam zij ook voorkomt in JANSSENS' correspondentie (1).

Blijkens het vroeger vermelde (2) had de Divisie-Generaal REUBELL den 17den Augustus order ontvangen, in *Goeree* niet meer dan 300 man te laten. Is de Artillerie hieronder begrepen, dan zullen er op het oogenblik der landing niet meer dan 2 (anders 3) compagnieën Fransche Infanterie geweest zijn, die den 1sten September op daartoe ontvangen last naar *Noord-Holland* zijn vertrokken en toen afgelost zijn door de mariniers van de vloot voor *Hellevoetsluis*. In het meergemelde project van den kolonel ALTHUYSEN dd. 24 Juli 1799, betreffende de detacheringen der compagnieën der Bataafsche Artillerie, aan welk project den 29sten Juli d. a. v. de goedkeuring van den A. v. O. werd gehecht en hetwelk dus vermoedelijk tot uitvoering is gekomen, wordt vermeld, dat het eiland *Goedereede* bezet zal worden door de 6de comp. van het 2de bataljon Bataafsche Artillerie (kapitein SOUTERMEISTER).

Omtrent de maatregelen ter kustverdediging van *Zeeland* bezitten wij eene uitvoerige Promemorie (3), in 1798 opgemaakt door het Uitvoerend Departement van het Intermediair administratief bestuur van het voormalig gewest *Zeeland*, ter voldoening aan een verzoek van den A. v. O. dd. 18 Sept. 1798, »om zoo spoedig doenlijk aan dien Agent te doen geworden eene figuratieve kaart van den staat der defensie van de respectieve eilanden van dat voormalig gewest, met designatie van de onderscheidene batterijen, derzelver sterkte, voorraad van amunitie enz. bij dezelve voorhanden, de wachthuizen, kazernes of hutten daaromstreeks, mitsgaders van de kampementen, waar ook geplaatst, met opgave van het getal der troepen, die dezelve kunnen bevatten, alles in dien staat zooals de defensie van de respectieve eilanden zich

(1) Gewone correspondentie aan 't Commissariaat 1799. WIPPERMAN aan JANSSENS 7 October.

(2) Zie vorige aflevering, bladz. 282.

(3) Ministerie van Oorlog, Archief der Genie. *Zeeland Litt. Z.* N°. 23.

bevond, ten tijde dat de gewestelijke commissie van defensie hare werkzaamheden heeft geëindigd (dat was in Februari van genoemd jaar)." Door genoemd Intermediair bestuur werd deze Promemorïe in Januari 1799 als secreete missive aan den A. v. O. ingezonden.

Tijdens de vorige Republiek was in elke provincie zoo'n gewestelijke commissie met de zaken der defensie belast geweest; doch in 1795 had *Holland* en daarna ook de overige gewesten de verdedigingsaangelegenheden aan het Comité te lande opgedragen, welke centraliseering natuurlijk als eene groote verbetering was aan te merken. *Zeeland* was hiertoe niet dadelijk overgegaan. Het raadpleegde wel het Comité te lande bij het nemen van gewichtige besluiten op dat gebied, maar het meende tevens de gewestelijke commissie te moeten handhaven, en dit vooral met het oog op de omstandigheid, dat de verdediging van dat gewest aan de Franschen werd opgedragen. De Promemorïe doet de redenen, die voor dergelijken uitzonderingsmaatregel pleitten, als volgt kennen:

Het is buiten allen twijfel waar, dat de verdediging van het land naar den aard der zaak het algemeen bestuur van een gemeenebest betreft. Dit avoueerde het Comité te lande door het zenden van amunitie en affuitage, wanneer daarom werd gevraagd, door het valideeren van extra-ordinaire onkosten ter 's lands verdediging gemaakt, en het Uitvoerend Departement heeft te meermalen autorisatie van hetzelfde gevraagd en somtijds verkregen om op instantie der Fransche Generaals of officieren eenig nieuw werk aan te leggen. *Zeeland* devieerde dus in dezen in de grondbeginselen niet van *Holland*, en het ware oogmerk was een direct toezicht en inzage te hebben in alles wat er gebeurde, en de executie te dirigeren, waarvoor de volgende redenen militeerden: — dat de Fransche Generaals met de genomen maatregelen en gehouden directie content waren, zijnde zelfs het eerste rapport der Commissie door den Generaal GANIER mede geaprobeerd en ondertekend, hetwelk grond gaf om alles te doen en toe te geven, hetgeen met het gemaakte plan instemde en alzoo tegenging het geliefkoosde systema van sommigen, om op de kust geen voorzorgen te gebruiken en den vijand in het land af te wachten, maar aan den anderen kant het aanleggen van onnoodige werken belette;

dat men met het locale bekend en alles meestal zelf nagaande en inspecteerende zeer veel onnoodige kosten spaarde en hetgeen verricht moest worden met overleg en spaarzaamheid deed uitvoeren;

dat men eene directe correspondentie met de Generaals onderhield, van alles hetgeen zoo in *Vlissingen* als elders moest gebeuren, onderricht was, en dat door deze correspondentie men in de gelegenheid was, om de ingezetenen nu en dan eenig soulaas in de inkwartiering te bezorgen;

eindelijk dat de voet, waarop men zich zettede, zoodanig was, dat het Uitvoerend Departement niets gewichtigs uitvoerde, zonder 't Comité te lande te kennen, bijna op alle vragen zulks te kennen gaf, aldus tijd won. Als de eerste ernstige instantie over was, gebeurde er somtijds niets, en

somtjds na herhaalde aanvragen datgeen alleen, hetwelk noodig was; want de ondervinding leerde alras, dat direct tegenspreken even nadeelig is, als iemand te qualificeeren, die volmacht heeft om op alle vragen definitief antwoord te geven; want is men van deze qualificatie bewust, dan is de stroom van redeneeringen, hypothesen en instantiën niet te stoppen, en men raakt ondanks zich zelve uit zijn geheel. Een voorbeeld is hiervan te vinden in de zoogenaamde halfronde redouten op de duinen buiten *Vlissingen*, tot welker constructie men wist, dat het Comité te lande het Provinciaal bestuur verzocht had.

De Promemorïe vangt aan met het uiteenzetten der beginselen, waarop de verdedigingsmaatregelen berusten. Van *Frankrijk* heeft men op dat oogenblik niets te duchten en zoo bepaalt zich het geheele onderwerp tot de verdediging der zeekusten van de eilanden *Walcheren* en *Schouwen* en »subordinaat tot het eiland van *Noord-Beveland* en een enkele plaats van *Zuid-Beveland*.”

De ligging der provincie maakt haar niet vatbaar voor eene reguliere versterking; haar eenige steun is de verdediging ter zee. Nu evenwel de zeemacht der Republiek verwaarloosd of vernield is en de vijand meester ter zee is, zou het onvergeeflijk zijn, wanneer men op de kusten zich niet verzekerde.

Wel wordt nu beweerd, dat alle kustbatterijen zeer schadelijk zijn, omdat zij, niet gesloten zijnde, door den vijand op zijde kunnen geattaqueerd en de affuitage onbruikbaar gemaakt kan worden of de vijand, indien hij landt, de stukken met zich voeren en daarmede de steden kan aanvallen, maar deze inconveniënten mogen toch geen oorzaak zijn om het aanleggen van batterijen op de kust op plaatsen, waar zij nuttig en noodig kunnen zijn, na te laten en zulks te minder, omdat die inconveniënten grootendeels kunnen worden weggenomen.

Want wat het eerste aangaat, dat de vijand, op zijde derzelve met een schip van 44 à 50 stukken liggende, op vele plaatsen de kanonniers bij het geschut doodschieten en de affuitage ruïneeren kan, zoo kan men zulks grootendeels praevenieeren, door ter breedte van de bedding de borstwering der batterij op deszelfs zijden met een convenabelen hoek te verlengen, zooals zulks ten jare 1796 aan de Zuidbatterij te *Westcappelle* en aan de batterij aan *Swanenburg (Vijgeter)* in 1797 is geschied, hetgeen elders mede kon gepractiseerd worden; — en wat het tweede aangaat, zoo moet men al met zeer veel overhaasting de vlucht nemen, indien men, paarden bij de hand hebbende (gelijk men overal hebben kan) van onderscheiden posten niet zelf de stukken zoude kunnen medenemen, voor en aleer de vijand zoover gevorderd was, en al eens onderstellende, dat door onvoorziene omstandigheden zulks onmogelijk was, dan zoude men kunnen gebruik maken van den maatregel door den Kapitein der Artillerie *DEVAUX* (1) geproponeerd,

(1) *DEVAUX* was commandant van de Artillerie op de eilanden van *Zeeland*.

om tusschen het affuit een groote bombe te hangen, en dezelve te laten springen, ten welken einde op de onderscheidene batterijen een genoegzaam aantal bomben voorhanden zijn.

Een ander beweren is, dat de landing zoo moeilijk en met zooveel onoverkomelijke zwarigheden verzeld is, dat men die voor onmogelijk houden moet, zoodat het genoeg is, de steden voor een aanloop te beveiligen, zonder zich aan vestingwerken te bekreunen, daar die steden voor eene reguliere attaque niet bestand zijn te maken en het binnenland nergens van eenige sterkte is voorzien. Het Uitvoerend Departement meent daaromtrent te moeten opmerken, dat de eilanden plaatsen genoeg opleveren, waar eene landing kan geëffectueerd worden. »De stranden zijn strekkende genoeg en dezelve zijn met geene klippen of rossen, welke de landing in geschikte seizoenen, wanneer 't getijde en de wind niet disfavorabel zijn, zouden belemmeren. Men voege hierbij 't groote belang, hetwelk de vijand bij het bezit van sommige eilanden is hebbende, hetgeen bij hem reden genoeg zoude zijn, om ter gelegener tijd een kans te wagen.»

Het beroep op de inwendige zwakheid en de onmogelijkheid om de steden tegen reguliere attaques te versterken, bewijst meer de noodzakelijkheid, om door wel geplaatste batterijen op de kust het land te beveiligen, dan wel het tegenovergesteld gevoelen. Immers zijn de binnensteden en de zee-steden aan de landzijde onversterkt, zooveel te grooter is de verplichting om den vijand te beletten in het land te komen, waartoe niets geschikter is dan de zeesteden en de kusten zoo te fortificeeren, dat de avenues door de zeegaten belemmerd en het strekkend of vlak strand beveiligd zij.

De memorie wijst verder aan, dat het voormalig bestuur zich weinig om de verdediging van *Zeeland* heeft bekommerd en schildert daarbij den toestand af, zooals die toen in de groote kustplaatsen was.

Een der in 't oogloopendste verwaarloozingen wijst de staat der wallen vooral van *Vlissingen* en *Veere* aan. In 1781 was daar geene borstwering of bastion in orde, en om dezelve in eenigszins draaglijken staat te brengen, zoude zeer aanzienlijke kosten veroorzaken. De wallen van *Veere* waren zooverre verlopen, dat men in 1793, onder directie van een officier der Artillerie, het geheel gordijn achter de Zeepziederij heeft doen herstellen met plakzoden en in 1796 vielen alle dezelve neder. Men had behooren te weten, dat de borstwering zelve, uit eene losse substantie bestaande, geen plakzoden, die aan den seekant spoedig verdorren en niet begroeien, kunnen bestaan, zulks men nutteloos deze herstelling heeft ondernomen. Even slecht was de hooge batterij, achter het magazijn gesitueerd, en de toegang was bijna geheel niet te vinden. Intusschen is een gedeelte van dit gordijn, aan welks rechter vleugel eene batterij is, en de hooge batterij in 1796 met staartzoden opgezet en tot nog toe weet men aldaar van geen defecten of reparatiën.

De wallen van *Vlissingen* zijn in nog slechter staat. Sommige plaatsen aan den zeekant zijn van geene aarden werken voorzien; de Westdijk, de batterij aan de Prinsenwerf zijn steenen dijken, waarvan het gevaar in geval van attaque voor de manschappen bekend is. Evenwel zijn deze posten van minder consideratie en vereischen de eerste voorzieningen niet. Op andere plaatsen heeft men denklijk in den oorlog van 1748 de steenen wallen met aarden werken voorzien, als op het Oranje-bolwerk en aan de Witte muur; doch het eerste was in een slechten staat, dewijl het aarden werk de figuur van het steenwerk volgen moest; hier vandaan een slechte grond en de belemmeringen van de aarden merlons. Men kan veilig zeggen, dat de voorstellen van den Franschen Kapitein DEVAUX in 1797, vermeld in eene missive aan het Comité te lande van 5 Januari 1798, een der beste en noodzakelijkste plans van dien tijd behelsden. De batterij aan de Witte muur, in 1781 op voordracht van den Ingenieur DU MOULIN gemaakt en in 1796 verbeterd, laboreert aan die defecten niet en is in matigen staat. Nergens waren dezelve wallen aan den zeekant in slechter staat dan aan de Admiraliteitswerf. Deels is dit in 1796 verbeterd; en de instantiën der Franschen om dit geheel te herstellen, waren mede niet absurd. Dat men hieraan niet vroeger gehoor gegeven heeft, is alleen daaraan te attribueeren, dat men geen kosten wilde maken, zonder verzekerd te zijn, dat het gemaakte of verbeterde goed was; en dewijl men door geldgebrek niet op eens alles konde doen, heeft men best gedacht het slechtste op de meest belangrijke posten het eerst te verbeteren, met voornemen, om het overige van tijd tot tijd bij de hand te nemen.

Aan de landzijde zijn de wallen van *Veere* en vooral die van *Vlissingen* in een slechten staat. Zoo het schijnt, heeft men zich meer toegelegd, om dezelve voor wandelplaatsen te doen dienen en daarop lusthuizen aan te leggen, dan om derzelve waar oogmerk te behartigen. De Franschen hebben in 1797 op het herstel der wallen, vooral van *Vlissingen*, aan de landzijde aangedrongen; doch tot wat oogmerk weet men niet; want inderdaad de vijand zoover zijnde, zal zich door geen musketvuur laten terughouden, te minder daar de vesten maar al te doorwaadbaar zijn en de voet der wallen ongepalissadeerd is. Dan het is niet waarschijnlijk, dat de zaak immer zooverre komen zal, of men zoude het moeten verkiezen; en uit dit oogpunt de zaak beschouwd zijnde, zoude het beter zijn geweest, het meer noodzakelijke eerst te ondernemen, dan het tegenwoordig werk aan de borstweringen en banketten te verrichten, hetgeen in den verwaarloosden staat der wallen toch niet helpen kan; want schoon dezelve nu wel afgestoken zijn en behoorlijk doceeren, is de grond te los, om in een droog seizoen het uit te houden. Met plakzoden kan men hier niets doen, en nu men het toch heeft begonnen, zal het best zijn in het voorjaar op de slechtste en aangelegenste plaatsen de borstweringen met staartzoden op te zetten. Alsdan (schoon men het werk nutteloos houde) zal hetzelfde echter bestand zijn en aan het oogmerk voldoen, doch zonder dit slechts voor een oogeblik helpen.

Hoe verwaarloosd de buitenposten waren, gaat boven alle beschrijving. In 1793 was te *Westcappelle* niets te vinden van hetgeen in 1781 aldaar gemaakt was. De batterij aan *Swanenburg* of *Vijgeter* was bijna onbruikbaar; doch in 1797 door het Comité te lande stukken op affuiten gezonden zijnde, kon men van het herstel der borstwering zich niet dispenseeren, en nu is dezelve in den besten staat. De batterij aan het fort *Den Haak* was een proefstuk van de domheid en zorgeloosheid; doch in 1796/97 is dezelve verbeterd en in een zeer goeden staat gebracht.

In *Schouwen* was alles in een zonderlingen staat. In 1795/96 heeft men tot gedurige reparatiën van het bevorens in 1781 en 1793 gebrekkig gemaakte zich genoodzaakt gezien, en in Mei 1797 is alles aldaar, schoon met vrij groote kosten, hersteld. Dit met genoegen van den Kapitein DEVAUX geschied zijnde, is men terecht verwonderd over de vorderingen, die men op het eind van dat jaar heeft gedaan.

Nadat in de memorie verder nog gewezen is op de verwaarloozing der wachthuizen; op het verzuim van op die plaatsen langs de kust, waar men te allen tijde troepen in gereedheid moet hebben, kazernes te bouwen, waardoor dure kampementen moeten worden onderhouden en 's winters vooral de bewoners der dorpen met inkwartiering bezwaard worden; op de fout om den grooten voorraad oorlogsbehoeften in magazijnen in de kustplaatsen (*Vlissingen* en *Veere*) op te leggen, »terwijl in *Middelburg* een dubbel magazijn of ledig staat of aan huurkoetsiers verhuurd is,» worden de gronden uiteengezet, waarnaar de successieve commissiën hunne werkzaamheden ingericht hebben:

1°. De waakzaamheid van de zijde van dengenen, die aangevallen kan worden, is een zijner eerste plichten. De gangen van zijne vijanden na te gaan en zijne bedoeling te onderscheppen, verzekert hem van den goeden uitslag zijner aanstaande verdediging. Dit zij genoeg ter justificatie van de seinposten, langs de kusten geplaatst, en welker gebruik zeer oud is, zoodanig dat men in 1436 deswegens reeds eenige orders gesteld vindt, welke naderhand verbeterd en met goed gevolg geobserveerd zijn gebleven.

2°. Vaste batterijen ter beveiliging van de kusten zijn alleen dienstig in de volgende gevallen:

a. wanneer men daarmede steden en reeden kan beveiligen, zoodat eene vijandelijke vloot voor dezelve het niet kan houden, om de steden te beschieten;

b. wanneer men de schepen, die de zeegaten moeten opzeilen, om de kusten te bereiken in het aankomen bestrijken en dus den aantocht betwisten kan;

c. wanneer eene plaats of uitgestrektheid gronds tot eene landing zeer geschikt is, en men aldaar een terrein vindt, welks gelegenheid de constructie en conservatie eener batterij toelaat, welks geheele plaatselijke ligging de verdere benodigdheden, zoo ten aanzien van den aanvoer als van de

bewarenisse van dezelve niet belemmert en waar de wachtdoende manschappen het kunnen uithouden.

[Hierop volgt een betoog, dat bijv. aan het *Breezand* (de noordkust van *Walcheren*), hetwelk ontegenzeggelijk van het Polders wachthuis tot achter *Oostcappelle* een doorgaande en geschikte landingsplaats is, terecht niet ééne batterij aan het strand is geplaatst. Achtte men dit noodig, dan zou de geheele kust van batterijen moeten worden voorzien].

3°. Een derde aangenomen regel was een genoegzamen voorraad licht geschut op onderscheiden plaatsen bij de hand te hebben, ten einde vooral op het strand hiermede te kunnen ageeren. De Fransche Generaals hebben dit insgelijks begrepen en zonden eene compagnie Rijdende Artillerie. Dan dit was niet genoegzaam. De voorhanden zijnde veldtrein van 3 E was voor vele plaatsen te licht; de caissons bevatten te weinig voorraad en alle de affuitage, voorwagens en gereedschap had veel geleden, als zijnde alles op de buitenposten van 1793 tot 1796 gestationneerd gebleven, waarom de Vertegenwoordigers van dit voormalig gewest in het eind van 1796 en het begin van 1797 op voorstel van het toenmalig Uitvoerend Departement hetzelfde gelasteden, den veldtrein van 6 E en de houwitsers van 8 E steen in orde te laten brengen, als zijnde de stukken en het hout voor de affuitage in het magazijn voorhanden. Hieraan is ook voldaan en bij ieder stuk zijn de benoodigde caissons alles nieuw in goede orde op de noodige plaatsen verdeeld:

Voorts zijn in 't algemeen de noodige orders gesteld, dat in geval van attaque op requisitie der commandanten de vereischte paarden door de plaatselijke besturen worden geleverd, om 't geschut en de amunitie te transporteeren. In den voorraad op de batterijen is mede voorzien, zoo echter, dat in plaatsen, waar men dien ieder oogenblik uit de magazijnen kan bekomen, men meer spaarzaam is geweest in het uitstellen op de posten zelve, zijnde alles gecalculeerd naar het benoodigde in de eerste attaque, en den meerderen of minderen afstand van de plaats, waar een magazijn gelegen is.

Eindelijk is ook op eenige zeedorpen een bekwaam getal heggen voorhanden, om in de doorgangen der hoofden en duinen te plaatsen, zoodat de laatstdoorgaande man dezelve slechts hebbe los te maken en te laten vallen, ten einde de gelande vijand een korps, dat retireeren moet, niet overvalle en hetzelfde gelegenheid bekome, om zich te herstellen, een voorzorg welke misschien overbodig is, maar niets kost.

Daarna bespreekt de memorie de richtige plaatsing der troepen, »waaraan de Commissie nooit iets met vrucht heeft kunnen doen (daar dit geheel aan den Franschen Generaal is overgelaten), dan alleen ter ontlasting van een te veel door troepen bezwaarde plaats een vermindering van garnizoenen bewerken, hetgeen dikwijls tot nadeel van een ander nabijgelegen dorp verstrekte." Even wordt opgemerkt, dat het aantal Cavaleristen (doorgaans een eskadron) veel te gering is, om in geval van nood dienst te doen.

»Men schijnt de cavalerie alleen voor ordonnansen hier te lande te leggen, en tot dit oogmerk wordt dezelve zoo overbodig gebezigd, dat mensch en beest in één seizoen onbruikbaar gemaakt worden. Het eskadron Dragonders, door den ritmeester VAN LANGEN gecommandeerd, levert een staaltje hiervan op. Wat men dus ingeval eener attaque op het vlak strand, waar de ruitery zeer veel dienst zoude kunnen doen, te wachten hebbe, is licht na te gaan, vooral als men in het oog houdt, dat een eskadron in *Walcheren* en *Schouwen* meestal verdeeld is, en dat het getal nog moet verminderen door de ordonnansen, die men op dat oogenblik noodig zoude hebben.» Vervolgens worden de kwartieren besproken, de dorpen, die te allen tijde of slechts moeten worden belegd, wanneer het weder noodzaakt om de kampementen op te breken; eindelijk die kampementen zelve, waarbij wordt gewezen op de afwisselende inzichten niet alleen van verschillende, maar ook van dezelfde commandeerende Generaals. Het zou te ver voeren alle beschouwingen daaromtrent, zoomede betreffende de ligging der batterijen hier over te nemen. Wij zullen ons bepalen, met verwijzing naar het bijgevoegde kaartje (pl. V), tot de opname van twee staten der kampementen en een uittreksel van den batterijstaat. (Zie deze en de volg. bladzijde, alsmede bladz. 346 en 347.)

Staat der kampementen in *Walcheren* en *Schouwen*, zooals dezelve waren in Januari 1798.

Plaatsen waar gelegen zijn.	Officierstenten.	Gemeene tenten.	Geweerluifels.	Marketenters.	Wachttenten en prisons.	Paardenstallen.
Aan Dishoek voor 4 compagnieën . . .	9	46	17	2	3	—
Aan Zoutelande voor 5 compagnieën . .	46	68	20	1	2	1
Aan Noorrduin voor 7 compagnieën . . .	19	86	29	2	4	1
Aan 't Houtekraantje voor 3 compagnieën . .	6	34	12	1	1	—
Achter 't Hof Duijno voor 4 compagnieën . .	12	50	16	1	4	1
Achter 't Hof Overduijn voor 7 compagnieën.	19	85	28	2	6	1
Achter de Oranje-Zon voor 2 compagnieën.	4	28	6	—	3	—
Aan 't fort Den Haak voor 2 compagnieën.	4	28	8	—	2	—
In het eiland van <i>Schouwen</i> .						
Op eene weide gelegen bij West-Schouwen voor 3 compagnieën	7	34	12	1	2	—
Op de Vroonen bij de Oude hoeve voor 3 compagnieën	7	34	12	1	2	—

Staat van de kampementen in *Walcheren* en *Schouwen*, zooals dezelve zich na de gemaakte veranderingen op heden (Januari 1799) bevinden.

Plaatsen waar gelegen zijn.	Officierstenten.	Gemeene tenten.	Geweertluifels.	Marketenters.	Wachtentent en prisons.	Paardenstallen.
Aan Dishoek voor 4 compagnieën. . . .	9	46	17	2	3	—
Aan Noordduin voor 3 bataljons. . . .	69	324	108	6	7	2
Aan 't Houtekraantje voor 1 compagnie. .	2	12	4	1	1	—
Achter 't Hof Duyno voor 1 compagnie. .	3	16	5	1	1	—
Achter 't Hof Overduyn voor 2 compagnieën.	4	24	8	1	2	—
Aan 't fort Den Haak voor 1 compagnie. .	2	12	4	—	2	—
In het eiland van <i>Schouwen</i> .						
Op den polder vóór <i>Haamstede</i> voor 2 bataljons.	46	216	74	4	4	—

De kampementen schijnen uit stroohutten te hebben bestaan (1), hoewel ook van tenten gesproken wordt. Ofschoon zij aan onderhoud veel kostten (2), lieten de Franschen ze dikwijls onbezet of eischten oprichting van nieuwe op andere punten, die men tijdelijk meer bedreigd achtte. Toch bleef de inkwartiering in de dorpen drukkend. Zoo schrijft *PIEPERS*, de Agent van 't Commissariaat, den 7den Juli 1799 uit *Middelburg* aan *JANSSENS*:

. Dan alvorens deze te eindigen, zij het mij vergund met weinige woorden onder Ulieder aandacht te brengen, dat *Oostcappelle*, niettegenstaande de stelligste beloften in het voorjaar gedaan, bij voortdoring met inkwartiering is belast, terwijl het in de environs opgerichte kamp ten koste van den lande wordt bewaakt en der deterioratie ten prooi is gegeven. Gelijke reflexie militeert ten aanzien van een kampement voor 2 bataljons ten voorleden jaar met alle precipitance en kosten gemaakt in het eiland *Schouwen*.

(Zie verder *bladz. 347, onder den staat.*)

(1) Plaatselijk Bestuur van *Oostcappelle* aan A. v. O. 25 Mei 1799: „..... alzoo er van wege de defensie in a°. 1796 in den duin stroohutten werden gebouwd voor eene halve brigade om aldaar 's zomers te kampeeren.”

(2) Zoo schreef het Uitvoerend Departement van het Intermediair administratief Bestuur van *Zeeland* den 18den Maart 1799 aan den A. v. O., dat de kosten van reparatie aan de kampen op *Walcheren*, alvorens zij konden betrokken worden, zouden bedragen f 2125:16; en voor het nieuwe kamp in den polder *Haamstede* op *Schouwen* f 150 à f 180; terwijl de Generaal *OSTEN* in plaats van den afgebranden stal er een had gevraagd op het Vroon bij de Zuidbatterij voor 150 paarden, die op f 3900 werd begroot en er vermoedelijk ook een op *Schouwen* zou moeten komen voor 40 paarden, die f 900 zou kosten.

Troupes Françaises Etats des postes établis dans les places, camps,
dans la République Batave, cantonnements, forts et batteries de l'île de
3e Division. Walcheren à l'époque du 17 Vendémiaire an 7.

Emplacement.	Noms des postes.	Nombre d'hommes pour chaque poste.	Observations.
Ramskins.	Ramskins.	5	
	Fort Ramskins.	14	
	l'Ecluse.	14	
	Chantier.	5	
	West Dijk.	10	
Flessingue interne et externe.	Porte d'Eau.	14	
	Porte de Middelbourg.	14	
	Ordonnance.	4	
	Platendijk.	5	
	Avancé de Platendijk.	5	
	Moulin à poudre.	5	
	Figuerie (Vijgeter).	5	et 6 chevaux de bivouac.
Zoutelande.	Batterie du département (Oranje-bolwerk?)	5	
	Dijkshoek (Dishoek).	9	
	Batterie de Zoutelande	9	
	du Sud.	17	
Westcappelle.	Monnikendam.	19	Bivouac.
	du Centre.	9	
	du Nord.	17	
	du Quartier Général.	11	et 2 ordonnances et 4 chasseurs.
Camp de Westcappelle.	La police	17	
	La droite du camp.	24	
	La gauche idem.	24	
Domburg.	Bivouac.	33	
	Ordonnance	4	
	Au signal.	9	
Oostcappelle.	Signal d'opt. Cappelle.	4	et 6 chasseurs de grand garde.
	Corps de garde du polder.	4	
Fort den Hack.	La police	4	
	A la batterie.	6	
	de la Place.	17	
	l'arsenal.	17	
	Verwick?	13	
Terreveer. (Veere).	Porte de Middelbourg.	9	
	Porte d'Arnhemuiden.	9	
	Porte d'Eau.	5	
	Au drapeau.	5	
Sloe. Nieuwland.	Ordonnance	4	
	Batterie.	5	
	Police.	4	

Dit blijft steeds ledig en burger en boer zucht onder het juk der inkwartiering. *Goes* en *Tholen* worden met conscrits geplaatst. Hier is nog plaats voor 1500 mannen in het kamp; de kazernen in de steden zijn in lang na niet bezet; en evenwel schijnt het zoo te moeten zijn.

De vroeger gegeven emplacementstaten van de Fransche en Bataafsche troepen wijzen aan, dat de Franschen in de steden, dorpen en kampementen langs de kust gelegerd waren en dat in *Middelburg* het 3de bataljon van de 3de Bataafsche halve-brigade in garnizoen lag. ALTHUIJSEN'S project van 24 Juli 1799 bestemde de 2de compagnie van het 1ste bataljon Bataafsche Artillerie (Kapitein VAN GENDT) ter bezetting van *Walcheren* en *Schouwen*,

waarvan de verdeeling der detachementen moest worden gemaakt in overleg met den commandant dier eilanden.

Ook hier lagen steeds de noodige schepen gereed, om uit *Bergen op Zoom* of elders troepen naar *Walcheren* over te brengen. In Maart 1799 waren er in genoemde plaats reeds 20 beschikbaar gesteld; terwijl SPOORS bij geheime missive den 2den Augustus aan PIJMAN doet weten:

Ten einde het eiland *Walcheren* bij eene onverhoopte vijandelijke attaque, des noods zijnde, van meerdere troepen te kunnen voorzien, heb ik den Commissaris SPEELEVELD te *Vlissingen* gelast, om op zijne hoede te zijn en zich steeds gereed te houden om zoodra hij ontwaart wordt, dat er vijandelijke schepen met transportschepen voor *Walcheren* komen, die eenige aanleiding geven om te kunnen supposeeren, dat dezelve van intentie zijn, om eene landing te ondernemen, alsdan zooveel kleine vaartuigen te *Arnhem* en daaromstreeks, des vereischt wordende met militaire macht, te doen pressen en dadelijk in het Sloe in vlot water te doen brengen en te houden, als noodig zullen zijn, om troepen van *Zuid-Beveland* op *St. Joostland* en vandaar op *Walcheren* te kunnen overbrengen; en wijders, zoodra de attaque is geëindigd, dezelve kleine vaartuigen ten spoedigste te ontslaan. Ik heb gemeend U daarvan te moeten kennisgeven, latende tevens aan Uwe zorg over, om steeds van *Tholen*, *Bergen op Zoom* en den omtrek van dien zoovele kleine vaartuigen gereed te hebben, als noodig zouden kunnen zijn, om ingeval er geen genoegzaam getal troepen op *Walcheren* waren, de noodige manschappen van *Bergen op Zoom* op *Zuid-Beveland* over te zetten.

Bij missive van 5 Augustus wordt hiervan kennis gegeven aan den Franschen Opperbevelhebber.

Op *Noord-Beveland* — zoo meldt de Promemorie — is in 1795 aan den polder van *Ouweleecq* of *Orisande* op of bij den zeedijk eene batterij aangelegd; spoedig was zij door de zee weggespoeld; doch in 1798 heeft men op het herstellen derzelve geïnsteed, hetwelk door den A. v. O. geaccordeerd is en zoo men meent op een favorabel advies van den Ingenieur FREITAG.... Eenigen tijd geleden heeft men van ter zijde vernomen, dat de nieuw gemaakte batterij door de zee wederom zeer veel had geleden. Blijkens de vroeger gegevene emplacementstaat der Fransche troepen (1) was *Noord-Beveland* den 4den Juli 1799 door eene compagnie Infanterie bezet.

Met betrekking tot *Zuid-Beveland* eindelijk vinden we in meergemelde memorie:

Op den zoogenaamden hoek van *Borssele*, gelegen aan de Schelde, heeft in den laatsten oorlog met de Fransche Republiek eene batterij gelegen (zie de oorspronkelijke Stafkaart), ten einde kleine vaartuigen, onder den Vlaamschen wal *Vlissingen* gepasseerd, het plegen van vijandelikheden aldaar te beletten;

(1) Zie *De Militaire Spectator* 1891, blad. 200.

deze voorzorg was verre van onnoodig te zijn, want behalve dat, zulks zeer mogelijk zijnde, het eiland *Zuid-Beveland* aan verregaande verwoesting zoude zijn blootgesteld, zouden de gelande troepen doordringende het kleine eiland *Nieuwland* en van daar *Walcheren* zelf attaqueeren, waardoor de linie van defensie, die zich zeewaarts strekt, van achteren zoude geattaqueerd worden. En welke de gevolgen hiervan zouden kunnen zijn, wanneer de vijandelijke macht eenigszins aanzienlijk was en zich met den oproerigen landzaat vereenigde, kan ieder licht bevroeden. Na de aankomst der Fransche troepen is echter deze batterij gedemonteerd, doch het Comité van algemeen welzijn spoedig geleerd, hoe veranderlijk men in gevoelen is, en hoe de eene chef goedkeurt hetgeen de andere afkeurt, heeft het wachthuis met deszelfs meublement aldaar gelaten, de planken bedding doen opnemen en in hetzelfde bergen, zijnde het opzicht en jaarlijksch onderhoud van hetzelfde aan iemand aldaar woonachtig aanbesteed. Evenwel is de batterij niet meer gemonteerd en het geheele eiland tot in den zomer dezes jaars onbezet gebleven. Nuttig zoude het echter zijn gedurende den oorlog in *Goes* altijd ten minste vier compagnieën voetvolk te houden, welke een detachement op *Borssele* zouden kunnen geven.

De bovengenoemde emplacementstaat toont, dat er in Juli 1799 4 compagnieën Fransche Infanterie waren. Uit het archief van *Goes* blijkt, dat er in Mei van dat jaar bovendien een wachtmeester, een brigadier en eenige jagers te paard in garnizoen lagen; terwijl den 24sten Augustus de Municipaliteit van den Franschen commandant MERLIN eene missive ontving inhoudende:

Daar de vijand meer dan ooit komt te bedreigen het territoire in de Bataafsche Republiek, requireer ik oogenblikkelijk 24 goede trekpaarden voor de Fransche Artillerie, goed opgetuigd, twee overdekte wagens met 2 paarden tot vervoer van amunitie en zes gezadelde paarden voor couriers: morgen ochtend 4 uur moeten deze op het exercitieveld zijn, alwaar een park geformeerd wordt.

Hieruit valt af te leiden, dat met de Fransche Infanterie eenige stukken van den veldtrein waren medegekomen.

Bovendien had men toen — zoo schreven we in de vorige aflevering — nog betere, meer volmaakte middelen, om spoedig berichten over te brengen. In VERINE's memorie van 1795 vinden we alleen gewag gemaakt van geschut, vuurpijlen, vuurpotten en teertonnen. Den 19den April meldt DAENDELS aan den A. v. O., dat volgens bekomen rapport de seinwachter van *Camperduin* buiten staat was, de *seinvlaggen* en *wimpels* van den seinpaal te *Egmond aan zee* te onderscheiden, uithoofde de distantie te groot was (waarom ook bevorens den jare 1795 eene intermediaire post tusschen beide was geweest). Den volgenden dag werd hiervan kennis gegeven aan den A. v. M.

Aan dat Agentschap was toen de inrichting der seinposten opgedragen en vermoedelijk zouden wel meerdere details daaromtrent gevonden kunnen zijn, indien niet de brand van het Ministerie van Marine in 1842 de verballen van den Agent uit dien tijd grootendeels had doen verloren gaan.

Toch geven de verschillende geraadpleegde stukken wel eenig licht. In een geheim rapport van den A. v. O. aan het U. B. dd. 2 Juli 1799, uitgebracht ten gevolge van eene conferentie van eerstgenoemde met den A. v. M., BRUNE en DAENDELS over de te nemen verdedigingsmaatregelen houdt art. 3 in: »Le Ministre de la Marine aura soin qu'aussitôt que possible le Télégraphe sera organisé de manière que dans un très court espace de temps on sera informé à la Haye de ce qui se passe le long des côtes.» Hier is dus sprake van *de telegraaf*.

De optische telegraaf, waarvan het plan in 1793 door de gebroeders CHAPPE aan de Nationale Conventie was voorgelegd, was in 1794 van *Parijs* naar *Rijssel* in werking gekomen en bracht in dat traject over 20 stations in 2 minuten berichten over. De toestel bestond uit drie balken op eene van verre zichtbare plek aan een kruis vastgemaakt, maar tevens beweegbaar, zoodat men door de verschillende standen een groot aantal teekens kon geven. Later heeft men de balken slechts op eene andere wijze beweegbaar gemaakt en tevens nieuwe teekens, zooals driehoeken en ronde schijven ingevoerd.

De heer W. C. A. STARING heeft in het *Tijdschrift van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs* 1890—1891, bladz. 279—285, zijne onderzoekingen omtrent de eerste optische telegrafen in *Nederland* bekend gemaakt, doch staat eerst in 1803 op vasten bodem. Het aantal stations langs de kust, door hem voor dien tijd opgegeven (20 van *Kijkduin* tot den Hoek van *Holland*) is echter aanmerkelijk minder, dan dat, hetwelk ik voor 1799 vond, waaruit kan worden afgeleid, dat de telegraaf in laatstgenoemd jaar nog niet zoo volmaakt was. Het seintuig bestond in 1803 uit een mast of steng, met ra, aan den zeekant voorzien van drie en aan den landkant van 2 blokken, waaraan bij dag bollen en bij nacht lantarens werden opgeschen (zie fig. 1 op pl. V). De eigenlijke seinen werden aan den zeekant met 1 tot 5 bollen of lantarens gedaan, door die op verschillende wijzen in de vier hoekpunten en in het middelpunt van een vierkant te doen verschijnen. Met twee bollen of lantarens aan den landkant werd aangegeven tot welke reeks van seinen de aan den anderen kant van de steng geschen teekens behoorden. Zoo had men met 1 tot 5 bollen aan den zeekant 21 verschillende teekens, toereikend voor de letters van het alfabet (voor C, F, Q en X werden K, V, Kw en Ks, voor I en J hetzelfde teeken gebruikt) en de voornaamste overeengekomen volzinnen (1). Door aan den landkant geen,

(1) De letter S b.v. beteekenende: »men maakt gereedheid op de vloot om te landen", werd noordwaarts ziende door .:, zuidwaarts ziende door .: aangeduid.

dan wel een of twee bollen of lantaarns in verschillende standen te hijschen, kon het aantal teekens tot zesmaal 21 of 126 vermeerderd worden.

Of dit toestel reeds in 1799 gebruikt werd, is mij niet gebleken. Misschien pleit hiervoor de mededeeling van den Luitenant-Kolonel DE BAS in diens werk *Prins Frederik en zijn tijd*, dat in den namiddag van 25 Augustus de dus genoemde *pannekoeken-telegraaf* te 's-Gravenhage bericht bracht, dat enz. (1). Hoe dit zij (2), even vóórdat de landing plaats had, was eene nieuwe regeling der seinposten voorbereid. Reeds den 27sten Juni had het U. B. een geheim voorstel aan het V. L. ingediend, om de begrooting voor Marine met f 36000 te vermeerderen voor de seinposten op *Terschelling, Ameland, Vlieland 2, Eijerland*, achter *De Koog*, op *Texel*, te *Kijkduin, Zanddijk, Calantsoog, Petten, Camperduin, Egmond aan zee, Bakkernesduin, Wijk aan zee, Zandvoort, Katwijk, Wassenaar, Schevening, Loosduinen, Ter Heide, 's-Gravezande, Hoek van Holland 2, Brielle* enz., *Goeree, Ouddorp, Kleinstaart, Alarmpost, Westernol, Oosternol, Zeezicht, Goereesche haven*, totaal 36 posten (3). Twee dagen later schrijft SPOORS aan het U. B.:

Bij eene op mijne order gedane generale inspectie van alle de seinposten is ten volle gebleken, dat de voet en wijze waarop dezelve waren ingericht, vooral langs de stranden van het voormalig *Holland* geheel onvolledig en onvoldoende was, zoodat ik genoodzaakt ben geworden niet alleen verscheidene nieuwe posten te doen daarstellen en de noodige seinwachters-huisjes te doen in gereedheid brengen, maar ook van alle de posten nieuwe stengelen etc. te doen vervaardigen; en ten einde daarop met vrucht de vereischte seinen zouden kunnen worden gedaan, dezelve in divisien onder het toezicht van eenige officieren te verdeelen, al hetwelk aan Ul. uit de bijgaande petitie ten duideljkste zal consteeren, zijnde dat en het bijkomen der seinposten in 't voormalig *Zeeland* de redenen dat deze petitie zoodanig heeft moeten worden vergroot.

SPOORS schijnt volgens dit schrijven met het werk toen al reeds te zijn aangevangen, wat ook blijkt uit het feit dat den 11den Juli bij *Ameland*

(1) Tweede deel, bladz. 200. De naam kan afkomstig zijn van de gedaante, waaronder die bollen zich in de verte vertoonden.

(2) In het *Prentenkabinet* in het Museum te *Amsterdam* vindt men in de collectie MULLER (N°. 5344) een uit de hand geteekend, gekleurd prentje, met het opschrift: »de seinpaal te *Scheveningen* in September 1799." Deze is hierop voorgesteld als een rechte mast met ra, aan welke aan wéerszijden van den mast twee blokken hangen. Door de beide uiterste blokken gaan lijnen, die klaarblijkelijk bestemd zijn tot ophijsching van de twee op den grond liggende bollen; terwijl de beide lijnen, die door de twee binnenste blokken gaan, zijn verbonden ieder aan het losse uiteinde van een der twee armen, welke bij het andere uiteinde op eenigen afstand onder de ra door middel van eene pin aan de tegenovergestelde kanten van de dikte van den mast zijn vastgehecht en om die pin beweegbaar zijn. In gewonen toestand hangen die armen met het losse einde naar beneden langs den mast; doch door middel der lijnen kunnen zij in verschillende standen, elk aan ééne zijde van den mast, worden opgetrokken.

(3) Hieruit kan de gevolgtrekking worden gemaakt, dat, behalve bij *Brielle*, op *Voorne* nog drie posten waren.

een schip met 3 telegrafen, die aldaar moesten worden opgericht, door de Engelschen in brand werd gestoken. De toelichting meldt verder, dat voor *Wachteren* werden noodig geacht 1 post op de Abdij-toren te *Middelburg*, 7 posten langs de kust en 1 zomerpost bij het Polders wachthuis, voor *Schouwen* 5. Voor *Holland* had men de boven opgegeven 36 posten, doch bij de inspectie tot aan *Schevening* waren er reeds 8 bijgekomen, zoodat men rekende, dat er in het geheel nog 14 nieuwe zouden moeten worden opgericht. Langs de kust van den Hoek tot *Ameland* waren er dan 50 (1). Twaalf officieren zouden er dan noodig zijn, om die posten, in divisien verdeeld, behoorlijk gade te slaan.

Den 1sten Juli diende het U. B. een daartoe strekkend voorstel aan het V. L. in; den 14den Augustus werd door de commissie, die er verslag over moest uitbrengen, geadviseerd om den post van onvoorziene uitgaven voor de Marine met f100.000 te verhoogen en om (N. B. na 1½ maand wachdens) »overwegende dat de veiligheid onzer kusten vordert, dat in dezen ten spoedigste worde voorzien, te verklaren, dat er in dezen bestaat *Onverwijilde noodzakelijkheid*.” Zoo geschiedde, het advies werd gevolgd en den dag daarna werd het Besluit der 1ste Kamer door de 2de Kamer in een Decreet veranderd.

(Wordt vervolgd.)

(1) Uit een bericht van DAENDELS dd. 12 October 1799 blijkt, dat er toen ook posten waren te *Langeveld* (ten w. van *Hillegom*) en te *Noordwijk*.

TACTISCHE BESCHOUWINGEN OVER DE REGLEMENTEN EN VOORSCHRIFTEN DER NEDERLANDSCHE INFANTERIE.

(*Vervolg van N°. 5, bladz. 295.*)

(*Met schetsen op plaat VI.*)

De Compagnieesschool onderging tal van wijzigingen, die voor het grootste gedeelte ook verbeteringen genoemd mogen worden. Als zoodanig komen in de eerste plaats in aanmerking:

1°. Het vaststellen van de zijde waarheen gericht of de richting onderhouden moet worden. Bestond vroeger te dien opzichte geen eenheid van beginsel en was men toen genoodzaakt aan het slot van elke paragraaf daarnaar als het ware te zoeken, thans gaan de bepalingen, die op bladz. 3 vereenigd zijn, van een eenvoudigen, voor iedereen begrijpelijken en gemakkelijker te onthouden grondslag uit. Daaraan is het waarschijnlijk dan ook toe te schrijven, dat de meeste paragrafen nu met de bloote vermelding volstaan, dat er na afloop der bewegingen of formatieveranderingen moet worden gericht. Mag deze onderstelling op juistheid bogen, dan is het niet recht verklaarbaar waarom de §§ 13, 34 en 39 daarop een uitzondering maken.

2°. Het richten van het achterste gelid door de sectiecommandanten bij het openen der gelederen.

3°. De wijziging der vuren in verband met de transformatie van het geweer M. ⁷¹/₈₈.

Zoowel voor de aanwending van het tirailleurvuur — waarom niet »enkelvuur»? — in de gesloten orde, als voor de noodzakelijkheid, dat door den compagniescommandant ook het mikpunt wordt bepaald, verwijzen wij naar onze beschouwingen in n°. 4, bladz. 209 en volgende. Wat het laatstgenoemde punt betreft, is het eigenaardig, dat in § 5 alleen over de aanwijzing van het doel gesproken wordt, terwijl de noot, o. a. de bladzijde, § 74 van het V. o. h. T. noemt, waarin ook het aangeven van het mikpunt verplichtend wordt gesteld. Eene verwijzing naar § 96 van dat voorschrift had o. i. hier niet achterwege mogen blijven.

Dat het repeteervuur niet door den compagniescommandant, maar door de sectiecommandanten bevolen wordt, komt ons minder gewenscht voor, omdat

in de gesloten orde van deze vuursoort toch maar alleen in hoogst kritieke momenten, d. w. z., wanneer men plotseling en van zeer nabij met den vijand in aanraking komt, gebruik zal worden gemaakt en alsdan, zoowel om der eenvoudigheidswille als ter besparing van tijd, een commando-verdeeling noch noodzakelijk noch oordeelkundig schijnt.

Nieuw is de deelname van het opsluitend gelid aan het repeteervuur. Bij het vroegere snelvuur kwam dit niet voor. In verband daarmee doet zich de vraag voor of dit gelid bij den stormaanval (§ 49) op de plaats blijft, welke daaraan bij het repeteervuur is toegewezen, dan wel wederom achter de sectiën volgen moet, waartoe het behoort. De uitvoering geschiedt toch volgens het in § 136 der Recrutenschool (1) bepaalde, waarbij het repeteervuur niet op het commando »Roffel», maar op dat van »Staakt het vuur» geëindigd wordt, zoodat over het terugtreden van het opsluitend gelid niet meer wordt gesproken en het bepaalde in § 98 hier niet van toepassing behoeft te worden geacht. Tóch behoort het opsluitend gelid er ons inziens in linie achter, om als van ouds bij den aanval op te drijven en dit wel te meer omdat thans, in afwijking van vroeger, is voorgeschreven, dat de sectiecommandanten zich vóór het midden van hunne afdeling moeten plaatsen. Voor deze opvatting spreekt ook de 2de alinea van de genoemde paragraaf, waar gezegd wordt, dat de sectiecommandanten, guides en het opsluitend gelid er met de meeste zorg voor moeten waken, dat de orde en het verband bewaard blijven en niemand het gelid verlaat; ten deele kan deze taak toch maar alleen waargenomen worden door hen, die achter de gelederen volgen. Wij zouden de sectiecommandanten daarvoor niet aansprakelijk gesteld hebben, omdat zij, vóór het front geplaatst, hun aandacht in de eerste plaats op den vijand moeten vestigen.

Behoort de compagniescommandant niet mede vóór het front, evenals in § 106 van het V. o. h. T. voor den aanval in verspreide orde is bepaald, of is het de bedoeling hem op 15^x achter de compagnie te laten volgen, zooals voor zijne opstelling in de orde van bataille op bladz. 8 is aangegeven? Het reglement geeft hem toch alleen voor de »oefeningen» de vrije keuze van plaats en afstand (bladz. 6).

4°. De bepaling, dat bij de pelotonsgewijze vuren de afstand van den pelotonscommandant tot het achterste gelid zes in stede van vier passen

(1) De geringe wijzigingen, welke de zoo juist verschenen herziene druk der Recrutenschool bevat, ontslaan ons van de verplichting daarop nog in het bijzonder terug te komen. Al hetgeen wij tegen den inhoud van het nu wederom verouderd reglement aanvoerden, is van kracht gebleven.

Het vervallen van het schouderen van het geweer als eerbewijs lachte ons niet bijzonder toe. Tegenover het voorrecht, dat het geheele officierskorps daardoor een schrede nader tot den troon is gebracht, wat ons met het oog op bijzondere toestanden zeer gewenscht voorkomt, staat voor ons het bezwaar, dat nu aan het hoofd van den staat hetzelfde eerbewijs gegeven wordt, als aan den jongsten tweede luitenant, wat tot voor kort niet het geval was. Het presenteeren van het geweer is bovendien een eerbewijs, waarvan de hooge beteekenis niet allerwege begrepen schijnt te worden.

zal bedragen. Dit vergemakkelijk het overzicht van het ongeveer 35 M. lange front.

5°. De plaatsing van de afdeulingscommandanten en het opsluitend gelid uitwaarts van één der vleugels bij het liggen in colonne. Toch vroegen wij ons af, of het in verband met de beteekenis, welke in de 4de alinea van bladz. 2 aan het woord »afdeulingscommandanten» gehecht wordt, niet beter ware geweest te spreken van sectie- (pelotons-)commandanten, zoomede den vleugel of de vleugels te bepalen waarheen de bedoelde personen zich moeten begeven, bijv. de sectie- (pelotons-)commandanten rechts, het opsluitend gelid links en wel, voor zoover de 2de sectie aangaat, op den linkervleugel van de beide gelederen.

6°. De achtereenvolgende opmarsch van de onderafdeelingen eener met verdubbelde rotten uit de flank marcheerende compagnie, zooals de opmerking o. a. § 13 thans toestaat.

7°. Vereenvoudiging in de commando's en in de uitvoering van een groot aantal bewegingen en formatieveranderingen. Zoo o. a. § 3 voor de vroegere § 8; § 14 ter vervanging der vorige §§ 9 en 10; § 15 in plaats van de §§ 11 en 12; § 17; § 24 voor de oude § 17, § 27 ter vervanging van de §§ 20, 21 en 22, terwijl ook de redactie van § 39 juister is gesteld.

Een belangrijke wijziging ondergingen de §§ 28, 29 en 30 uit het vorige reglement in de tegenwoordige §§ 34, 35 en 36, zoodat het vermeerderen van de frontbreedte thans op geheel andere en o. i. betere wijze geschiedt dan voorheen.

De redactie van § 36 doet het evenwel twijfelachtig voorkomen of de commandant van het achterste peloton uit eigen beweging opsluit, dan wel of deze beweging nog eerst door den compagniescommandant bevolen moet worden. Men zou het laatste kunnen opmaken uit de verwijzing naar § 31, omdat dergelijke bewegingen elders, o. a. in § 24, zonder verwijzing naar de eene of andere paragraaf door de afdeulingscommandanten op eigen initiatief worden verricht. Mocht dit werkelijk het geval wezen, wat, naar ons ter oore kwam, hier en daar de opvatting is, dan vinden wij dit een noodelooze omslachtigheid.

8°. De voorwaartsche afmarsch op een der vleugelsectiën of pelotons tijdens de beweging (§ 18). Wenschelijk ware het geweest dit eveneens van de plaats te doen verrichten.

9°. § 20, waarbij gedurende den marsch in bataille de colonne uit de flank gevormd wordt door in elke sectie (peloton) met rotten van directie te veranderen.

10°. § 30, waarin bepaald wordt hoe men, in colonne uit de flank marcheerende, den marsch in bataille aanneemt. Zij hoorde, naar onze bescheiden meening, evenwel meer eigenaardig bij de ontwikkelingen uit de colonne te huis en zou daarom eerst later hebben moeten volgen.

11°. Het doen vervallen van de formatiën ter rechter- en ter linkerzijde in bataille, welke voor het gevechtveld weinig practische waarde meer bezitten.

Tegen enkele wijzigingen moeten wij evenwel bedenkingen opperen. Zoo o. a. tegen de benamingen: »marsch- en gevechtscolonnes'', welke schijnbaar ter verduidelijking aan de open en gesloten colonnes verbonden zijn, maar in werkelijkheid slechts begripsverwarring kunnen stichten, omdat het Voor-schrift op den Velddienst aan beide namen een geheel andere beteekenis hecht (§ 32 en 33) en deze vormen daarom veel beter met den naam van »manoeuvrerecolonnes'' betiteld waren geweest.

Wat heeft men bovendien thans nog onder den naam van gevechtscolonne te verstaan? Men vecht toch niet meer in colonne, zooals voorheen; in de nieuwe tactiek is daarvoor geen ruimte; de tijden van de aanvallen in colonnes d' attaque — waaraan het woord zijne beteekenis ontleend heeft — zijn voorbij.

Wij kunnen ons daarenboven in de voorste gevechtlinie een aanval in compagniescolonne nog maar alleen bij hooge uitzondering voorstellen, bijvoorbeeld in bosch-, dorps- of nachtgevechten, voorts om een in de stelling binnengedrongen tegenstander er met de bajonet wederom uit te werpen, bij overvallingen, wanneer het terrein het gebruik van dezen vorm begunstigt, eindelijk bij gebrek aan een voldoende munitievoorraad of bij een laatste poging om zich door te slaan.

De colonne is dus hoofdzakelijk nog slechts bewegings-, d. w. z., manoeuvreervorm, en heeft als zoodanig, wat de kwetsbaarheid aangaat, binnen het bereik van het werkzaam geschut- en geweervuur en op geheel open en effen terrein een geringere tactische beteekenis dan de linie verkregen, hoe veel minder gemakkelijk het marcheeren hierin ook ongetwijfeld is, wanneer men daaraan de gedachte van een batailleformatie verbindt. Niets belet evenwel om aan de 5de alinea van bladz. 4 der Compagnieschool dezelfde redactie te geven als de 3de alinea van de indeeling en opstelling van het bataljon op bladz. 3 der Bataljonsschool en deze in verband met de door ons in de Recrutenschool aangegeven wijzigingen als volgt te lezen: »De opstelling eener compagnie is in *linie*, wanneer de pelotons of sectiën hetzij in de sectie-, halve sectie- of groepencolonne of met verdubbelde rotten uit de flank, hetzij in bataille naast elkander staan, en in *colonne* wanneer zij, in welken vorm ook, achter elkander geplaatst zijn.»

»Bij de eerstgenoemde liniestellingen kunnen de pelotons of sectiën ook een grootere tusschenruimte hebben dan die tot deployeeren benoodigd is, in welke gevallen de compagnie alsdan gezegd wordt te staan in *linie met pelotons of sectiën in de sectie-, halve sectie-, groepen- of marschcolonne.*»

Met betrekking tot deze vormen bevat de Januari-aflevering van de *Revue d'artillerie* een zeer lezenswaardig artikel, getiteld: »Étude des effets du tir fusant et des formations à adopter sous le feu d'artillerie'' van den chef d'escadron d'artillerie BRONGNIART, waaraan wij het volgende ontleenen:

»Nous nous sommes proposés d'examiner ce qui se passe dans la zone où les feux d'artillerie sont seuls en jeu, zone qui s'étend de 3500 à 1500 M. et dans laquelle les troupes d'infanterie, en formation préparatoire de combat, seront exposées aux effets du tir fusant.»

»Ce n'est pas d'un coup isolé qu'il faut surtout se préoccuper, mais d'un ensemble de coups tirés à toute vitesse par les batteries ennemies. Pendant la période du réglage (inschieten) les coups se succèdent plus ou moins lents, plus ou moins incertains, on ne saurait évaluer leur efficacité; mais une fois le tir réglé (dus bij het voortgezet vuur), les effets de destruction sont certains et rapides. Nous avons donc considéré cent obus éclatant dans un tir réglé sur leurs divers trajectoires, et nous avons recueilli sur un plan normal à la trajectoire moyenne les atteintes superposées des cent gerbes. En projetant sur ce plan les formations sur lesquelles le tir est supposé réglé, nous avons pu compter les atteintes qu'elles reçoivent, en conclure les nombres de coups de canon nécessaires pour leur destruction et comparer leurs vulnérabilités.»

De uitslag van dit met zorg geleid onderzoek gaf aan, dat de compagnies-colonne met pelotonsfront $2\frac{1}{4}$, de ontwikkelde linie $1\frac{1}{2}$ maal zoo kwetsbaar was als de linie van sectiën met verdubbelde rotten uit de flank. De schrijver vervolgt daarop: »Les difficultés du réglage seront incomparablement plus grandes sur une ligne à intervalles, que sur une ligne continue.»

»Si une pareille formation, composée d'éléments nombreux et peu profonds, est moins vulnérable dans l'hypothèse de l'immobilité des troupes, elle l'est moins encore, à fortiori, dans l'hypothèse du mouvement. Exigeant plus de temps pour être encadrée et plus de coups pour être détruite, elle pourra en effet échapper par son déplacement à tout tir efficace, tandis que les autres formations rapidement encadrée, risquent d'être détruites en peu de coups par les salves tirées sur une limite d'encadrements.»

Het is voorts evenmin duidelijk waarom de gesloten colonnes met voorliefde gevechts- en de open colonnes bij voorkeur marschcolonnes geheeten worden, omdat de evengenoemde vormen binnen de werking van het artillerievuur ongetwijfeld aan minder verliezen blootstellen en dus betere bewegingsvormen bieden zullen dan de gesloten colonnes, die daartoe te compacte doelen bieden.

»Das Schrapnelfeuer und die Brisanzgeschosse der Artillerie machen Kolonnen auf weiteren Entfernungen unverwendbar, die Kleinkalibergewehre untersagen sie auf mittleren und nahen, und da Infanterie und Artillerie ihr Feuer zielbewusst leiten werden, auch immer zusammen fechten, so bleibt die Kolonne jeder Art auf freiem Felde vom Gefecht ausgeschlossen.»

»Die geschlossene Linie verbietet sich von selbst wegen ihres breiten Ziels und ihrer Unhandlichkeit, es bleibt daher nur der *einreihige Schwarm* als ungünstigstes Ziel und beste Bewegungsform unter diesen Verhältnissen (1).»

(1) FRITZ HOENIG. *Untersuchungen über die Taktik der Zukunft, entwickelt aus der neueren Kriegsgeschichte*, blad. 150.

De 4de alinea van bladz. 5, waarin gezegd wordt, dat met het woord *guide* of *guides* steeds die van het voorste gelid worden bedoeld, omdat zij geen verband met de §§ 4, 49 en in zekeren zin ook met § 46 houdt, terwijl de §§ 1 en 40 nog volgens de vroegere gewoonte zijn geredigeerd.

De plaatsing der guides van het achterste gelid bij flankmarschen met verdubbelde rotten zou in een herdruk nader bepaald dienen te worden, aangezien deze niet is op te maken uit § 124 van de Recrutenschool en in dit opzicht bij de verschillende korpsen afwijkende inzichten bestaan.

Wij zouden er de voorkeur aan geven het opsluitend gelid in alle normaalvormen dezelfde plaats te doen innemen, bijvoorbeeld de fourier achter den linkervleugel en de korporaals achter den rechtervleugel der sectie, waartoe zij behooren.

Niet wetende of zulks in de bedoeling gelegen heeft, vestigen wij er voorts de aandacht op, dat de nieuwe bepaling, op bladz. 11 ten opzichte van de plaats der pelotonscommandanten in de pelotonscolonne uit de flank gegeven, aanleiding kan zijn, dat zich buitenwaarts van en naast den guide twee sectiecommandanten bevinden, als men ten minste rekening houdt met de 2de alinea van § 11.

Tevergeefs zochten wij naar de redenen, die er aanleiding toe gegeven kunnen hebben, de tamboers nu acht passen achter de linie of de colonne te plaatsen, terwijl deze afstand van ouder tot ouder zes passen bedroeg. Wel is het vrij onverschillig of zij twee passen meer achteruit of dichterbij geplaatst zijn, maar in beginsel meenen wij, dat dergelijke weinig betekende wijzigingen in het algemeen afkeuring verdienen. Waarom men ze bij de normaalopstellingen van het bataljon *wel* en bij die der compagnie *niet* in het opsluitend gelid plaatst, is evenmin recht duidelijk.

Nieuw is voorts de colonne op afstanden van minder dan zes passen, dus nog meer gesloten dan gesloten. Op zichzelf beschouwd kunnen daartegen geen bezwaren worden aangevoerd, maar waarom laat men den afstand niet geheel vrij en de bepaling daarvan aan den compagniescommandant over? Dat zou o. i. de juiste opvatting moeten wezen van de bevoegdheid van den commandant der tactische eenheid en meer overeenstemmen met den inhoud van de §§ 31, 32 en 33. In laatstgenoemde paragraaf zou dan evenwel het tusschen haakjes geplaatste woord »zes» door »drie puntjes» vervangen moeten worden. Het is toch o. a. zeer goed denkbaar, dat men in de gesloten sectiecolonne de bivakplaats bereikt en dan volgens § 108 van het Voorschrift op den Velddienst tot op 10 passen openen (1) of wel de colonne op dezen afstand uit de open colonne of linie formeeren moet.

(1) Zie in hetzelfde voorschrift ook Plaat II, fig. 6.

Dat de opmerking o. a. § 35, welke wij met genoegen in het reglement opgenomen zagen, wederom vervallen is, doet ons leed. Het is toch niet aan te nemen, dat men dit aan den compagniescommandant wil overlaten, daar het reglement alsdan van deze gedachte dieper doordrongen had moeten zijn door menige thans daarin nog voorkomende paragraaf te doen vervallen. De inleiding trouwens beperkt zijne bevoegdheid in dit opzicht volkomen door te zeggen: »Hij kieze uit deze school de middelen door welke eene compagnie op de beste wijze slagvaardig (?) wordt opgesteld», eene beperking waarmede wij, zooals uit onze vroegere reglementenstudieën overtuigend gebleken kan zijn, niet ingenomen zijn. Zij vormt een scherpe tegenstelling met I, 143 van het Duitsche exercitie-reglement, waar geschreven staat: »Die Kompagnie muss so ausgebildet sein, dass sie stets in der Hand des Kompagnieführers und in voller Aufmerksamkeit auf seine Befehle befähigt ist *auch das auszuführen was vorher nicht besonders eingeübt war.*»

Aan de achtereenvolgende opmarschen en frontverbreedingen hechten wij in het algemeen hooge waarde, zooals bij de ontwikkeling uit een dorpsstraat of boschweg, na het gedeeltelijk overschrijden van een brug, tijdens het deboucheeren uit een hollen weg, enz., enz., maar inzonderheid op een aan defileën rijk gevechtsveld, zooals ons polderterrein, omdat zich menige omstandigheid laat denken, waarop een gelijktijdige uitvoering der bewegingen door alle onderafdeelingen niet mogelijk is of met tijdverlies gepaard zou gaan en het toch noodzakelijk kan zijn snel breede vuurfronten te vormen. Men denke o. m. slechts aan het deboucheeren der Pruisische infanterie uit Morsbrunn op het oogenblik, dat de Fransche cavalerie-brigade Michel tot den aanval overging.

Ten deele huldigt het reglement deze zienswijze door de opmerking o. a. § 13; waarom haar voor het vermeerderen der frontbreedte dan niet eveneens laten bestaan?

Dat het opvolgend verminderen der frontbreedte vervallen is, lijkt ons daarentegen goed gezien.

De ontwikkelingen uit de colonne hadden wij liever in een andere volgorde gewenscht, namelijk eerst § 41, dan § 39, vervolgens § 30 en eindelijk § 40.

Wat de laatstgenoemde paragraaf aangaat, valt uit het commando niet af te leiden, dat elk der bewegingen dubbel kan geschieden en zouden wij, zooals reeds bij de bespreking van de Recrutenschool is opgemerkt, de volgorde der commando's, evenals die in § 20, in overeenstemming gebracht willen zien met die der uitvoering.

Ook met het dragen van de sabel, zooals de 2de alinea van § 53 dat gedurende den marsch voorschrijft, kunnen wij ons niet vereenigen. Deze houding moge op het exercitie- of paradeveld — alhoewel ook daar lastig vol te houden — min of meer voldoen, op het manoeuvre-terrein en het gevechts-

veld lijkt zij zoo ondoelmatig mogelijk. De stijve rechterarm is dan ook wel het allerminst geschikt om het lichaam op ongelijk terrein en bij het overwinnen van kleine hindernissen in evenwicht te houden, terwijl de binnenwaarts gerichte punt der kling ook voor den guide, waar men naast marcheert, niet zonder gevaar is. De vroegere bepaling, dat de rechterarm zonder te zwaaien de natuurlijke beweging van het lichaam volgen moest, zooals § 64 thans eigenaardig genoeg voor het defileeren aanwijst, gaf een meer ongedwongen, dus te velde doelmatiger houding.

Ten slotte blijft ons nog over enkele paragrafen te behandelen, die uit het vorige reglement onveranderd overgenomen zijn, doch ons inziens voor eene wijziging alleszins in aanmerking dienen te komen.

1°. Is het bijvoorbeeld wel oordeelkundig de compagnie altijd in twee pelotons, elk van twee sectiën, in te deelen, zooals op bladz. 3 geschiedt, en ware het niet beter geweest in dezen het Zwitsersche reglement te volgen? Maakt men toch alle onderafdeelingen zooveel mogelijk even sterk, hetgeen in de 1ste alinea van bladz. 5 wordt voorgeschreven, dan krijgt men zulke zwakke sectiën en pelotons, dat de tactische werkring dezer afdeelingen eene geheele wijziging ondergaat, waarmede de reglementen en voorschriften geen rekening houden.

Eigenaardig trof het ons te lezen, dat de 2de alinea van bladz. 5 voorziet in het geval, dat bij de *oefeningen* de compagnie een te geringe getalsterkte heeft, doch in het reglement met geen enkel woord gewaagd wordt, hoe, na het intreden van belangrijke verliezen, bij het herstellen van orde en tactisch verband gehandeld moet worden. Aan de 1ste alinea van laatstgenoemde bladzijde kan toch onmogelijk in alle gevallen de hand gehouden worden.

Waarom moet bovendien een sectie altijd in 2 of 4 groepen worden afgedeeld en heeft men naar het schijnt het getal 3 geheel in den ban gedaan? Is dit niet nog een overblijfsel van de vroeger gebruikelijke en, zooals op bladz. 4 gebleken is, door ons voor bepaalde omstandigheden ook nu nog gewenschte indeeling in halve sectiën?

Het aantal drie lijkt ons in menig opzicht tactisch wenschelijker dan eene verdeling in twee groepen, zoodat wij om de gedachte te bepalen de compagnie liever in drie sectiën van drie groepen, dan in vier sectiën van twee groepen ingedeeld zouden zien. Bij een sterkte van 36 rotten en daar beneden zouden wij van de compagnie één peloton willen vormen, waarvan elke sectie zooveel mogelijk uit drie groepen van 12 man zou bestaan; 54 tot 36 rotten daarentegen in drie en 72 tot 54 rotten in vier sectiën van evengenoemd aantal groepen verdeelen, terwijl meer dan 72 rotten eerst eene indeeling in vier sectiën van vier groepen noodig zouden maken.

2°. Op bladz. 11 zouden wij in den negenden regel van onderen het

woordje *altijd* laten vervallen, aangezien de laatste alinea op bladz. 12 en de §§ 7 en 11 een uitzondering bevatten.

3°. In § 8 moet o. i. de eerste zinsnede als volgt luiden: »Met uitzondering van het onder punt 7 bepaalde, houdt of zet het opsluitend gelid gedurende de vuren het geweer bij den voet.»

4°. Het gebruik van drie vizieren, zooals § 10 aangeeft, vinden wij absoluut af te keuren en het gebruik van twee vizieren slechts bij uitzondering gewettigd. Meer willen wij er hier niet van zeggen, daar dit punt meer eigenaardig bij de bespreking van het Voorschrift op de Wapenen en Schietoefeningen en het Aanhangsel daarvan te huis behoort.

5°. Om in het artillerievuur ook de linie van pelotons, elk in de sectie-colonne met ontwikkelingsinterval of een grootere tusschenruimte, te kunnen bezigen, zouden wij ook voor de compagnie de dubbelcolonne gewenscht hebben, die tactisch meer waarde heeft dan de pelotonscolonne. Ging men daartoe over, dan zou de op bladz. 356 door ons voorgestelde redactie van de 5de alinea van bladz. 4 dienovereenkomstig gewijzigd dienen te worden.

6°. Niettegenstaande de 3de alinea van bladz. 2 begint met de woorden: »De flankbewegingen moeten met verdubbelde rotten worden uitgevoerd» en daarop laat volgen, dat »dergelijke bewegingen op twee gelederen alleen op het daartoe gegeven bevel van den compagniescommandant mogen geschieden», schrijven de §§ 15, 34 en 37 de laatstgenoemde bewegingen voor, terwijl de §§ 18, 35 en 38 daarentegen de eerstgenoemde bevelen. Aan het algemeen gestelde beginsel wordt bijgevolg slechts ten deele voldaan.

7°. Uit hetgeen vroeger (1) door ons over de carréformatie in het midden is gebracht, zal wel voldoende gebleken zijn, dat wij aan dezen vorm geen overdreven waarde hechtten, maar ons toch ook tevens menige omstandigheid konden denken, waarin daarvan gedurende de beweging, over effen en min of meer bedekt terrein, met vrucht gebruik gemaakt zou kunnen worden als naar alle zijden een voldoende vuurwerking verlangd wordt. Dat dergelijke gevallen zich kunnen voordoen, wordt op menige bladzijde van de krijgsgeschiedenis bewaarheid. Zoo de terugtocht der Pruisische infanterie bij Langensalza, onophoudelijk uit verschillende richtingen gechargeerd door de Hanoveraansche cavalerie, evenals die van het Oostenrijksche voetvolk bij Königgrätz, terwijl ook de herhaalde, met energie ondernomen ruiteraanvallen der divisien Coudenhoven en Prins Holstein (2) tegen de vervolgende Pruisische infanterie op laatstgenoemd gevechtsveld in dit opzicht leering verschaffen.

Aan dezen eisch voldeed de carréformatie van vroeger jaren beter dan de tegenwoordige, terwijl de binnenruimte toen nog tot iets nut was, wat nu met grond mag worden betwijfeld. (Koning WILLEM I van Pruisen bij Königgrätz en Prins HUMBERT bij Custoza vonden daarin o. a. bescherming,

(1) Zie: *De Militaire Spectator*, 1889, N°. 3, bladz. 163 en 164, zoomede N°. 5, bladz. 341.

(2) *Die Kavalleriekämpfe bei Streszelitz*, von QUISTORF.

toen de vijandelijke cavalerie tot in de achterste liniën doordrong). Het carré uit de gesloten pelotonscolonne brengt bovendien slechts 16 geweren naar de flanken en 80 of vijfmaal zooveel naar het front en den rug in werking; moet het uit de gesloten sectiecolonne gevormd worden, dan stijgt het eerstgenoemd aantal wel tot 32, maar de 16 rotten, die in het carré blijven staan, zijn aan het vuur onttrokken, wat in de gevallen dat deze vorm nog gebezigd zal worden, bepaald een bezwaar moet worden genoemd, terwijl zij het overzicht en de commandovoering nog bovendien belemmeren.

Voorts moet deze vorm uit elk anderen zonder tijdroovende formatieveranderingen aangenomen kunnen worden. Ook in dit opzicht voldoet dus de in het reglement aangegeven wijze niet in alle opzichten, daar § 42 bepaalt, dat dit alleen »uit de stilstaande colonne op zes passen afstand" mag geschieden. Marcheert men dus in een der open colonnes, hetzij in front of met verdubbelde rotten uit de flank, of wel in linie, wat wederom onder vijandelijk granaatvuur mogelijk zou kunnen zijn, dan moet eerst de gesloten pelotons- of sectiecolonne gevormd worden, alvorens de carréformatie te kunnen aannemen. Hierdoor gaat onder de genoemde omstandigheden de tijdwinst, welke men door de nieuwere wijze meent verkregen te hebben, wederom grootendeels verloren.

Of de formatie van het carré dus zooveel eenvoudiger en doelmatiger geworden is dan voorheen, is aan gegronnen twijfel onderhevig. Wij althans kunnen het niet beamen en zijn nog bovendien van meening, dat het verbod om in dezen vorm te marcheeren een tactische onvolkomenheid is, waarop wij evenwel in der tijd reeds voldoende de aandacht gevestigd meenen te hebben, om er nu niet uitvoerig op terug te komen. Stilstaande weert eene compagnie infanterie zich bovendien onder veel gunstiger voorwaarden in andere formatiën ook tegen aanvallen uit onderscheidene richtingen. In die uitzonderingsgevallen, waarin het carré nog noodzakelijk kan zijn, zouden wij er slechts één verlangen, dat naar alle zijden een sectiefront bood en voldoende binnenruimte opleverde om staven, niet-strijders, enkele voertuigen, gewonden, gevangenen, enz., enz., in zich op te nemen. De wijze om zulk een carré te vormen, vindt men voor alle formatiën in de Compagnieschool van het jaar 1880. Haar inhoud, alhoewel natuurlijk belangrijk vereenvoudigd, zouden wij, in dit opzicht althans, ook nu nog boven den bestaanden verkiezen.

8°. Alhoewel van minder belang, moet bij een eventueelen herdruk het woord »stormmarsch" in § 49 door »stormaanval" vervangen worden, aangezien eerstgenoemde benaming zoowel in het Voorschrift op het Tirailleeren als in dat voor de tamboers en hoornblazers vervallen is.

Eindelijk zouden wij, aansluitende bij de organisatie op bladz. 295 voorgesteld, de normaalopstellingen, op plaat VI in teekening gebracht, voor

de compagnie in overweging willen geven en als gevolg daarvan ook den inhoud van de Compagniesschool dienovereenkomstig gewijzigd wenschen te zien, waarbij als toelichting het volgende valt op te merken. De groep telt normaal 12 manschappen. In gesloten orde bevindt de groepscommandant zich altijd op een der vleugels, met uitzondering als zijne afdeeling met verdubbelde rotten uit de flank marcheert, in welk geval hij zich uit den rechter- (linker-) flank vóór (achter) een der nummers 2 stelt. Bij het rechtsomkeert maken gaat hij in het achterste gelid over.

De sectie bestaat uit 4 tot 2 groepen. Telt zij vier groepen, dan is zij nog bovendien in halve sectiën afgedeeld, welke respectievelijk door den rechter- of linkervleugelonderofficier, die de functie van guide verricht, worden aangevoerd. In elke sectie wordt groepsgewijze genummerd. Elk peloton telt in het opsluitend gelid twee onderofficieren, een hospitaalsoldaat en twee gewondendragers. De tamboers en hoornblazers staan mede in het opsluitend gelid, doch kunnen naar behoefte over de pelotons of sectiën worden verdeeld.

In dubbelcolonne staan de pelotonscommandanten 3^x uitwaarts van het midden hunner afdeeling.

Wanneer men er ten slotte nog toe zou kunnen overgaan den compagniescommandant meerdere vrijheid te laten en hem niet geheel aan den inhoud van dit reglement te binden, zooals thans in de inleiding geschiedt, dan zou naar alle waarschijnlijkheid een nieuwe schrede op den weg van den vooruitgang zijn gedaan, die ook bij ons naar de tactische zelfstandigheid van dezen aanvoerder leiden moet.

P.

(Wordt vervolgd.)

(INGEZONDEN.)

Geachte Heer Hoofdredacteur,

Met belangstelling de *Tactische beschouwingen over de reglementen en voorschriften der Nederlandsche infanterie*, door P., volgende, vinden wij in N°. 4 van uw tijdschrift, bladz. 222 (2), dat de munitie-uitrusting van den Oostenrijkschen soldaat, volgens het *Taschenbuch für die oesterreichische Feldartillerie* 320 à 360 patronen bedraagt, terwijl het *Verordnungsblatt für das K. und K. Heer*, 30 December 1891, Organische Bestimmungen für die K. und K. Feld-Artillerie, vermeldt (a), dat het totaal 277 patronen zou zijn, verdeeld als volgt:

(a) Zie *Revue Mil. de l'Etranger*, livr. 772, page 259.

de compagnie in overweging willen geven en als gevolg daarvan ook den inhoud van de Compagniesschool dienovereenkomstig gewijzigd wenschen te zien, waarbij als toelichting het volgende valt op te merken. De groep telt normaal 12 manschappen. In gesloten orde bevindt de groepscommandant zich altijd op een der vleugels, met uitzondering als zijne afdeeling met verdubbelde rotten uit de flank marcheert, in welk geval hij zich uit den rechter- (linker-) flank vóór (achter) een der nummers 2 stelt. Bij het rechtsomkeert maken gaat hij in het achterste gelid over.

De sectie bestaat uit 4 tot 2 groepen. Telt zij vier groepen, dan is zij nog bovendien in halve sectiën afgedeeld, welke respectievelijk door den rechter- of linkervleugelonderofficier, die de functie van guide verricht, worden aangevoerd. In elke sectie wordt groepsgewijze genummerd. Elk peloton telt in het opsluitend gelid twee onderofficieren, een hospitaalsoldaat en twee gewondendragers. De tamboers en hoornblazers staan mede in het opsluitend gelid, doch kunnen naar behoefte over de pelotons of sectiën worden verdeeld.

In dubbelcolonne staan de pelotonscommandanten 3^x uitwaarts van het midden hunner afdeeling.

Wanneer men er ten slotte nog toe zou kunnen overgaan den compagniescommandant meerdere vrijheid te laten en hem niet geheel aan den inhoud van dit reglement te binden, zooals thans in de inleiding geschiedt, dan zou naar alle waarschijnlijkheid een nieuwe schrede op den weg van den vooruitgang zijn gedaan, die ook bij ons naar de tactische zelfstandigheid van dezen aanvoerder leiden moet.

P.

(Wordt vervolgd.)

(INGEZONDEN.)

Geachte Heer Hoofdredacteur,

Met belangstelling de *Tactische beschouwingen over de reglementen en voorschriften der Nederlandsche infanterie*, door P., volgende, vinden wij in N°. 4 van uw tijdschrift, bladz. 222 (2), dat de munitie-uitrusting van den Oostenrijkschen soldaat, volgens het *Taschenbuch für die oesterreichische Feldartillerie* 320 à 360 patronen bedraagt, terwijl het *Verordnungsblatt für das K. und K. Heer*, 30 December 1891, Organische Bestimmungen für die K. und K. Feld-Artillerie, vermeldt (a), dat het totaal 277 patronen zou zijn, verdeeld als volgt:

(a) Zie *Revue Mil. de l'Etranger*, livr. 772, page 259.

In de 1ste gevechts- linie:	}	bij den man (b).	100	
		in den comp. patr. wagen.	42	
		in de voertuigen van den inf. mun. trein der divisie.	57	
In de 2de linie:	}	in den munitietrein van het korps.	27	
		» » » » » leger	26	
In de 3de linie:		in het algemeen depot	25	
			Totaal per geweer.	277

Welk getal is nu het juiste?

P. SCHAAP,

Maastricht, 20 April 1892.

1ste Luit. Inf.

In antwoord op de mij door u gestelde vraag, kan ik u mededeelen, dat het *Taschenbuch für die oesterreichische Feldartillerie* wel geen officieele bron is, maar, naar het mij voorkomt, toch betere cijfers geeft dan de »Organische Bestimmungen.»

Deze toch moesten wel de verpakking vermelden, zooals het *voorloopig* voorschrift voor de bepakking der infanterie ze aangeeft (1), omdat de definitieve regeling nog niet is vastgesteld. Maar vrij zeker is het, dat de in de »Organische Bestimmungen» genoemde cijfers niet goed zijn, omdat middelerwijl de organisatie van den munitietrein veranderd is.

Zoo spoedig ik van de definitieve regeling kennis draag, hoop ik ze u mede te deelen.

Ik vergat nog u te zeggen, dat de cijfers in het *Taschenbuch* vermeld, berusten op een inhoudsberekening der onderscheidene voertuigen, in verband met de in beproeving zijnde verpakking der nieuwste munitie (patroon Model 1890).

Hoe het cijfer van den door den man te dragen voorraad tot 140 kan worden opgevoerd, deelde ik in N°. 2 op blad. 89 mede.

Uw noot (b) kan vervallen, daar ik overal het door »den soldaat» gedragen aantal patronen heb opgegeven.

P.

(b) De onderofficieren dragen slechts 40 patronen.

(1) Provisorische Vorschrift für die Packung der zur Infanterie-Ausrüstung gehörenden Tornisters, Brotsacke und Patronentornisters.

De voorschriften voor de verpleging bij manoeuvres en in kampen.

(*Vervolg en slot van N°. 5, bladz. 312.*)

In het voorgaande meen ik te hebben aangetoond, dat zoowel de bepalingen, waarbij de soldijverhoogingen bij oefeningen worden geregeld, als die, waarbij bijslag op de soldij bij verstrekking van verduurzaamde levensmiddelen wordt toegekend, hoog noodig wijziging behoeven. Moeten nu die wijzigingen gezocht worden in eene nieuwe regeling van de bedragen der vergoedingen, dan wel in een ander stelsel voor de verpleging van de troepen bij oefeningen?

In de volgende regelen zal ik trachten die vraag te beantwoorden.

Men kan aannemen, dat bij het vaststellen van de thans geldende regeling voor de vergoedingen bij manoeuvres en andere oefeningen, de grondgedachte heeft voorgezet, dat van de soldij van den minst bezoldigden militair met de toe te kennen vergoeding de kosten voor de voeding moeten kunnen worden betaald, en er van beide dan nog zooveel moet overblijven, dat de soldaat een zakgeld ontvangt, dat hooger is dan het als minimum vastgestelde, doch waarvan het bedrag overigens afhankelijk is van de prijzen, welke voor de levensmiddelen moeten worden betaald.

Moelijk kan men zich voorstellen, dat daarbij van eene andere leidende gedachte is uitgegaan, want ook zonder dat vergoeding gegeven werd, zou de soldaat het minimum-zakgeld ontvangen hebben, terwijl, indien het alleen de bedoeling ware geweest hem bij oefeningen enz. een hooger zakgeld te waarborgen, het veel eenvoudiger zou geweest zijn, het bedrag van het minimum voor die bijzondere omstandigheden te verhoogen.

De bestaande regeling voor de vergoedingen bij manoeuvres enz. heeft dus in zoo verre niet aan het daarmede beoogde doel beantwoord, dat de soldaat, zoowel in oefeningskampen als bij fortmanoeuvres, en, ingeval verduurzaamde levensmiddelen worden verstrekt, ook bij veldmanoeuvres steeds het minimum-zakgeld ontvangt. Het spreekt vanzelf, dat hierin door het verhoogen van de vergoedingen kan worden tegemoet gekomen, doch de ondervinding leert, dat de prijzen, die bij manoeuvres enz. voor levensmiddelen moeten worden besteed, zelfs bij eene zelfde oefening zoo belangrijk kunnen verschillen, dat de vergoedingen aanmerkelijk zouden moeten worden verhoogd, wil de te

nemen maatregel tot de gewenschte uitkomst leiden. Niet alleen evenwel zou alsdan eene nog onbillijker regeling ontstaan dan thans, want de bedragen van het zakgeld zouden nog veel grootere verschillen opleveren, doch ook zouden de algemeene kosten van de oefeningen, die toch reeds zulke belangrijke sommen vertegenwoordigen, daardoor noodeloos opgedreven worden.

Het stelsel, dat het zakgeld van den soldaat afhankelijk doet zijn van de duurte der levensmiddelen, vindt in ons leger enkele voorstanders. Volgens dezen is het billijk, dat buitengewone duurte van de levensmiddelen op alle standen van de maatschappij drukt, evenals elkeen van tijden van overvloed de voordeelen behoort te genieten.

Het is mogelijk, dat dit argument tot zekere hoogte voor den soldaat in het garnizoen kan gelden. Voor den gekampeerden of gekantonneerden soldaat echter stellig niet, want zoowel in legerplaatsen als in kantonnementen oefenen naast de gewone maatschappelijke, nog geheel andere factoren invloed uit op de prijzen, die door den militair voor de levensmiddelen moeten worden betaald. Gesteld dat door eene troepenmacht een kamp moet worden betrokken op eene heide, die op geruimen afstand van bewoonde oorden is gelegen, en bovendien eene slechte communicatie met de omliggende plaatsen heeft, dan spreekt het vanzelf, dat bijna alle levensbehoefden niet dan tegen hooge prijzen verkregen zullen kunnen worden. Het zou dan verre van billijk zijn, indien men den soldaat geldelijk de nadeelen zou doen ondervinden, die een gevolg zijn van de door het legerbestuur gekozen plaats voor het kamp.

Dat in kantonnementen ook andere dan de gewone maatschappelijke factoren van invloed zijn op de prijzen, die door den militair voor de levensmiddelen moeten worden betaald, bleek o. a. ook bij de laatste manoeuvres. Te Ede was bijv. het ration levensmiddelen van $f 0,04$ tot $f 0,06$ duurder dan te Bennekom, hetgeen hoofdzakelijk een gevolg was van de omstandigheid, dat in eerstgenoemde plaats voor het vleesch $f 0,15$ per KG., voor de aardappelen $f 0,50$ per HL. en voor de bruine boonen $f 1,00$ per HL. meer moest worden betaald dan in laatstgenoemde. Toch kunnen beide welvarende plaatsen, die ternauwernood op één uur afstands van elkander gelegen zijn en bovendien door een tramweg onderlinge verbinding hebben, geacht worden maatschappelijk onder gelijke omstandigheden te verkeerren.

Het zou mij weinig moeite kosten, verschillende andere feiten aan te halen, waaruit zou kunnen blijken van de onbillijkheid, om het zakgeld van den soldaat gedurende manoeuvres en andere oefeningen afhankelijk te stellen van de prijzen, welke door hem voor zijne levensbehoefden moeten worden betaald. Korthedshalve meen ik het echter hierbij te moeten laten. Alleen wensch ik er nog op te wijzen, dat in de onderscheidene garnizoenen wel is waar veeltijds eveneens verschillende prijzen voor de levensbehoefden moeten worden betaald, doch dat de soldaat in die plaatsen, door de op geregelde

tijdstippen terugkeerende aanbestedingen en de voortdurende concurrentie tusschen de leveranciers die voor leveringen in aanmerking willen komen, veel meer gewaarborgd is dat hij voor zijne levensmiddelen niet meer dan de werkelijke waarde betaalt, dan het geval is bij manoeuvres enz., alwaar zeer dikwijls van mededinging tusschen leveranciers geen sprake is.

Uit het bovenstaande volgt, dat alleen door aan den soldaat bij manoeuvres en in kampen een vast zakgeld toe te kennen, eene voor hem billijke regeling wordt verkregen.

Artikel 44 van het administratie-reglement schrijft voor, dat voor elken dag, waarop een onderofficier of soldaat geheel voor 's Rijks rekening wordt gevoed, zijne soldij, zonder onderscheid van graad, met 15 cent wordt verminderd. De minst bezoldigde soldaat ontvangt derhalve alsdan per dag 19 cent, van welke som nog enkele kleine uitgaven, zooals bijv. het waschgeld, moeten worden bekostigd. Die kleine uitgaven kunnen op 4 cent per man en per dag gesteld worden.

Aangezien nu bij de bepaling van het bedrag van het vaste zakgeld, de vraag of de voeding al dan niet voor 's Rijks rekening geschiedt, geheel buiten beschouwing behoort te blijven, zou derhalve, in overeenstemming met het genoemde artikel van het administratie-reglement, het bedrag van het zakgeld bij manoeuvres en in kampen voor den minst bezoldigden militair op 15 cent per dag moeten worden vastgesteld.

Op tweeërlei wijze kan men den man dat bedrag verzekeren. In de eerste plaats kan namelijk uitbreiding worden gegeven aan het bepaalde bij artikel 6 van het Koninklijk Besluit van 25 Augustus 1888, n°. 27, door de in dat artikel genoemde minima van het uit te deelen zakgeld gedurende oefeningen, waarbij nachtverblijf buiten de standplaats wordt gehouden, vast te stellen op 15 cent voor de infanteriekorpsen en op evenredige bedragen voor de overige korpsen van het leger.

In de tweede plaats kan tijdens de bedoelde oefeningen voeding voor 's Rijks rekening worden ingevoerd.

Het is duidelijk, dat bij beide regelingen de vergoedingen, vastgesteld bij artikel 2 van de »Algemeene Bepalingen omtrent kampeeren van troepen, groote manoeuvres, bezetten van forten enz.» niet meer zouden moeten worden verstrekt, en het Koninklijk Besluit, waarbij bijslag op de soldij bij het gebruik van verduurzaamde levensmiddelen wordt toegekend, met de op dat Besluit betrekking hebbende ministerieele beschikking zoude moeten worden ingetrokken.

Niet alleen dat aldus de op de verpleging van de troepen betrekking hebbende voorschriften belangrijk zouden worden vereenvoudigd, doch ook zou de soldaat alsdan bij oefeningen naar een billijken maatstaf worden bezoldigd, zij het dan ook dat zijn zakgeld bij veldmanoeuvres in den regel geringer zou zijn dan thans het geval is.

Het is nu de vraag, welke van de beide aangegeven regelingen de meeste aanbeveling verdient.

Bij de eerstgenoemde blijft het in de garnizoenen gevolgde menagestelsel behouden. Dit zou men dus een voordeel ervan kunnen noemen, doch aangezien de practijk aantoonde, dat het stelsel bij manoeuvres enz. op geheel andere wijze moet worden toegepast dan in het garnizoen, blijft van dit voordeel in de werkelijkheid niet veel over.

Dat in de wijze, waarop het menagestelsel in de garnizoenen en bij oefeningen wordt toegepast, groot verschil moet bestaan, kan reeds daaruit blijken, dat bij oefeningen door elk min of meer zelfstandig troepenonderdeel (compagnie, eskadron of batterij) afzonderlijk menage dient te worden gevoerd. Op het oogenblik waarop de oefeningen een aanvang nemen, moeten dus bij een bataljon infanterie, waarvan de manschappen in het garnizoen bijna immer gezamenlijk menage houden, in den regel drie nieuwe menages worden ingevoerd.

Tegenover het eenige en dan nog vrij twijfelachtige voordeel, dat aan het behouden van het menagestelsel bij oefeningen verbonden zou zijn, staan eenige niet onbelangrijke nadeelen. Korthedshalve zal ik er mij toe bepalen, slechts enkele daarvan op te noemen, aangezien deze, naar het mij voorkomt, reeds meer dan voldoende zijn, om tot de veroordeeling van het stelsel te leiden.

In de eerste plaats wordt bij elke compagnie enz. de onderofficier-menagemeester aan de gewone diensten van den troep onttrokken. Ofschoon het voorschrift tot het houden van veldmanoeuvres hieromtrent niets bepaalt, waaruit zoude kunnen worden afgeleid, dat het de bedoeling is de menagemeesters niet van de oefeningen vrij te stellen, zijn de hun opgedragen werkzaamheden evenwel van dien aard, dat zij in den regel wel vrijgesteld moeten worden. Wordt de voeding voor 's Rijks rekening bij manoeuvres en in kampen ingevoerd, dan vervallen de administratieve werkzaamheden voor den menagemeester, en blijft zijn werkkring in hoofdzaak bepaald tot het toezicht op de bereiding der verstrekte voedingsmiddelen en de zorg voor de verdeling van de gereedgemaakte spijzen.

De menagemeesters kunnen in dat geval zonder bezwaar aan de oefeningen deelnemen, en dit te meer, omdat alsdan hunne diensten gedeeltelijk, en misschien wel geheel, kunnen worden waargenomen door de fouriers, die, volgens het bepaalde bij § 100 van het Voorschrift tot het houden van veldmanoeuvres, toch reeds belast zijn met het in ontvangst nemen van de verstrekte levensmiddelen.

In de tweede plaats wordt door de toepassing van het menagestelsel bij manoeuvres, met betrekking tot de aanschaffing van de levensmiddelen en de verrekening van het aangeschafte, een zeer omslachtige en noodeloos ingewikkelde dienst voor de kwartiermeesters in het leven geroepen. Zooals bekend is, treden de kwartiermeesters bij manoeuvres niet alleen op als

administrateur, doch ook als verplegingsofficier van de troepen, waarbij zij ingedeeld zijn. In deze laatste functie, voor zooveel die betrekking heeft op den dienst der levensmiddelen, zijn zij o. a. belast met het inkoopen of het in ontvangst nemen en het aan de troepenonderdeelen uitdeelen van de levensmiddelen, met de zorg voor het opladen van de proviand op de daarvoor bestemde voertuigen en het toezicht op den aanvoer van de verplegingsbehoeften naar de bivaks enz., en eindelijk met het van de compagnieën enz. in ontvangst nemen van de gelden voor het aangeschafte en met het doen van betalingen aan de leveranciers.

Voor het inkoopen van de menagebehoeften en voor het verrekenen van het ingekochte moet nu het volgende plaats hebben. De menagemeesters maken voor elken leverancier een bon op, die tijdig vóór het inkoopen aan den kwartiermeester wordt gezonden. De bons bevatten eene opgave van de sterkte der menage en van de hoeveelheden, welke van elk der daarin vermelde levensmiddelen benoodigd zijn. De kwartiermeester ziet nu de bons na, houdt aantekening van de door elke menage te ontvangen hoeveelheden levensmiddelen, en maakt vervolgens voor elken aannemer een algemeenen bon op. Deze laatste bons worden bij de uitdeeling aan den aannemer ter hand gesteld.

Op de dagen, dat met de leveranciers moet worden afgerekend, moeten de kwartiermeesters eerst de daarvoor noodige gelden hetzij van de menage-meesters, hetzij van de commandanten van de compagnieën enz. in ontvangst nemen. Tot dat einde zijn zij dus verplicht de rekeningen van de menage-meesters te controleeren en met hunne aantekeningen te vergelijken, waarmede natuurlijk veel tijd gemoeid is, in het bijzonder, wanneer blijkt dat fouten in de berekeningen zijn gemaakt, die, uit den aard der zaak, eerst opgespoord moeten worden, alvorens afgerekend kan worden.

Hoeveel eenvoudiger kan dat alles geschieden, indien de troepen de levensmiddelen van 's Rijkswege ontvangen en de administratie rechtstreeks voor de afrekening met de leveranciers zorg draagt, derhalve zonder in deze als tusschenpersoon op te treden.

Tegen de invoering van de voeding voor 's Rijks rekening bij manoeuvres enz., bestaat geen enkel bezwaar, en zelfs is het niet noodig, voor de verstrekking en verrekening bijzondere voorschriften in het leven te roepen. De tweede zinsnede van artikel 52 van het Reglement van Administratie luidt: »Bij huisvesting bij de ingezetenen zonder voeding, zoomede bij veldoefeningen, bij verblijf in kampementen, kantonnementen, bivaks, forten en versterkte plaatsen, en in andere — mits door den Koning bepaalde — omstandigheden, kunnen naar regelen, door den Minister van Oorlog vast te stellen, voor 's Rijks rekening aan de onderofficieren en soldaten levensmiddelen met de brandstoffen, tot bereiding daarvan noodig, verstrekt worden (1)»; terwijl de regelen, waarvan in dat artikel sprake is, aange-

(1) Artikel 27 van het Reglement bevat eene gelijke bepaling voor de officieren.

troffen worden in de bepalingen ad artt. 233 en 234 van de Voorschriften tot uitvoering van het genoemde reglement.

Alleen meen ik er de aandacht op te moeten vestigen, dat in het aangehaalde artikel 52 (zoomede in artikel 27) alleen sprake is van levensmiddelen met de brandstoffen, tot bereiding daarvan, zoodat uitgaven voor andere doeleinden — zooals bijv. voor het wasschen van het lijfgoed enz. — die thans uit de menage worden bestreden, dan van de soldij zouden moeten worden bekostigd.

In artikel 46 van het Reglement van Administratie is evenwel bepaald, dat op de soldij van een onderofficier of soldaat geene gedwongen inhoudingen of kortingen mogen geschieden dan op grond van dit Reglement of van andere bij de Wet of door den Koning vastgestelde bepalingen.

Wordt dus de voeding voor 's Rijks rekening bij manoeuvres enz. ingevoerd, dan zou het daarvoor uit te vaardigen Koninklijk Besluit tevens eene bepaling moeten bevatten, welke het recht geeft, om, ten behoeve van de hierbedoelde uitgaven, een zeker bedrag op de soldij te korten. Dat bedrag zou op ten hoogste 4 cent per man en per dag kunnen worden vastgesteld, waardoor het minimum-zakgeld per dag in elk geval niet minder dan 15 cent zou bedragen.

In dit opstel werd reeds gewezen op het wenschelijke, om aan de officieren bij alle oefeningen buiten de standplaatsen het recht te geven, aan de menages van de onderofficieren en minderen deel te nemen. In verband met het bepaalde bij artikel 27 van het Reglement van Administratie, zouden de officieren, die dit verlangen, dus ook levensmiddelen met de brandstoffen tot bereiding daarvan voor 's Rijks rekening kunnen ontvangen. Overeenkomstig de laatste zinsnede van dat artikel, zoude evenwel over de dagen, waarop zij van dat recht gebruik maken, de geldelijke toelage voor hen moeten vervallen.

Een groot voordeel van het stelsel »voeding voor 's Rijks rekening» bij manoeuvres enz., bestaat nog daarin, dat alsdan hetzelfde stelsel wordt gevolgd, als voor de verpleging van de troepen in oorlogstijd is voorgeschreven (zie Koninklijk Besluit van 23 November 1880, n°. 25). Het spreekt vanzelf, dat men voor de verpleging van troepen in vredetijd, den oorlogstoestand nimmer geheel zal kunnen nabootsen, doch dit behoeft er niet toe te leiden, om die verpleging geheel naar vredesvoet in te richten, zooals bij toepassing van het menagestelsel plaats heeft.

Ten slotte meen ik er nog op te moeten wijzen, dat vele bepalingen van de »Algemeene bepalingen omtrent kampeeren van troepen enz.» in strijd zijn met het voorgeschrevene in het Reglement van Administratie, welk reglement bij een Koninklijk Besluit van latere dagteekening is vastgesteld en derhalve in de eerste plaats moet worden gevolgd. Hierdoor wordt, vooral voor hen, die niet in de administratieve voorschriften doorkneet zijn,

aanleiding gegeven tot onjuiste opvattingen en toepassingen van de reglementen, met de daaraan verbonden gevolgen.

Zoo is bijv. in § V van het Reglement van Administratie o. a. bepaald, dat waschvrouwen, die de compagnieën op marsch, in kantonnementen, kampementen, bivaks, forten of versterkte plaatsen moeten vergezellen, recht hebben op de soldij en de verdere verstrekkingen en vergoedingen — die voor kleeding en uitrusting uitgezonderd — zooals die voor de minst bezoldigde ongehuwde vrijwilligers van de compagnie, waarbij zij dienst doen, zijn vastgesteld. Volgens artikel 4 van de algemeene bepalingen daarentegen, zou de waschvrouw in kampen en bij fortoefeningen eene toelage van *f*0,25 en een ration brood, en bij veldmanoeuvres alleen eene toelage van *f*0,50 zonder brood moeten ontvangen.

Terwijl derhalve artikel 4 van de genoemde Algemeene Bepalingen beschouwd moet worden als te zijn vervallen, is dit evenzeer het geval met artikel 6, punt 2 van artikel 7 en de artikels 8 en 10, een en ander op grond van het bepaalde in de artikels 109, 106, 80, 121 en 128^f van het Reglement van Administratie.

Ook al bestond er geen enkele andere reden, om tot het herzien van de hierbedoelde Algemeene Bepalingen over te gaan, dan zou die herziening alleen reeds noodzakelijk zijn om te verkrijgen, dat bestaande voorschriften niet met elkander in strijd zijn.

Om een kort overzicht te geven van de wijze, waarop ik de verpleging van troepen bij manoeuvres en andere oefeningen in hoofdzaak geregeld zou willen zien, volgt hierna het ontwerp voor een Koninklijk Besluit, dat, naar mijn gevoelen, de Besluiten van 31 Maart 1882, n°. 13, en van 9 Augustus 1888, n°. 31, zoude moeten vervangen. Ofschoon de bepalingen van dat ontwerp grootendeels een uitvloeisel zijn van het in dit opstel behandelde, komen daarin nog enkele punten voor, die eenige toelichting vereischen. Deze zijn:

1°. Volgens artikel 2 van het ontwerp kan in zeer bijzondere omstandigheden op last van den bevelvoerende officier een ration jenever aan de troepen worden verstrekt. Geen enkel voorschrift laat die verstrekking thans toe, althans in vredestijd. Toch doen zich, zoowel bij manoeuvres als in kampen, omstandigheden voor — bijv. bij ongunstige weersgesteldheid, of wel, wanneer zeer inspannende diensten van den troep worden of zijn gevorderd — waarin het verstrekken van eene kleine hoeveelheid alcoholische drank gunstigen invloed uitoefent op de gezondheid en de opgewektheid van den soldaat. Bij verschillende manoeuvres hadden die verstrekkingen dan ook plaats, doch steeds verkeerde men alsdan in het onzekere, of ze al dan niet voor 's Rijks rekening mochten geschieden.

Bij sommige manoeuvres werd de op last van den bevelhebber aangekochte jenever ten laste van de menage gebracht, zoodat de soldaat, die de ver-

strekking beschouwt als een bewijs van tevredenheid van de zijde van den bevelhebber, derhalve onthaald werd op iets, dat hij zelf moest betalen. Bij andere manoeuvres daarentegen werden de uitgaven voor verstrekte jenever ten laste van het Rijk gebracht, en op het bewijsstuk eene verklaring van den commandeerenden officier gesteld, dat de verstrekking in het belang van de gezondheid van den man noodig was geweest. Tegen deze wijze van verrekenen werd later, voor zooverre mij althans bekend, wel is waar geen bezwaar gemaakt, doch de billijkheid vordert dan, dat niet enkele personen doch allen weten, hoe in deze kan worden gehandeld.

Hetzij dat bij manoeuvres enz. het stelsel »Voeding voor 's Rijks rekening» ingevoerd wordt, hetzij dat daarbij het menagestelsel behouden blijft, in elk geval acht ik een bepaald voorschrift omtrent de verstrekking van jenever van 's Rijkswege noodzakelijk.

2°. Zeer dikwijls gebeurt het, dat troepen van één of meer garnizoensplaatsen deelnemen aan groote manoeuvres of aan oefeningen in den vestingoorlog, en toch tot het garnizoen blijven behooren. Van die troepen worden veelal dezelfde diensten gevorderd als van de overige troepen en het eenige verschil in beider positie bestaat alsdan slechts daarin, dat de eerstgenoemde troepen dagelijks na afloop van de oefeningen naar hunne garnizoensplaats terugkeeren.

Volgens de thans geldende voorschriften ontvangen de bedoelde troepen geene manoeuvre-vergoedingen, terwijl het toch gebeurt, dat aan hen op last van den Minister van Oorlog het manoeuvre-ration wordt toegekend. De billijkheid brengt evenwel mede, dat zij, zoo noodig, geheel op den voet van manoeuvreerende troepen worden behandeld. Vandaar dat in art. 5 a. van het Ontwerp eene bepaling hieromtrent is opgenomen.

3°. De artikels 9 en 10 van het Ontwerp zijn, behoudens enkele redactie-wijzigingen, gelijkkluidend aan de artikel 11 en 12 van de Algemeene Bepalingen.

Het laatstgenoemde artikel heeft evenwel geene betrekking op de verpleging van troepen, en zou dus beter in eenig ander Besluit op zijne plaats zijn.

ONTWERP.

Bepalingen voor de verpleging van troepen bij oefeningen.

Art. 1. Aan de opper-, hoofd- en verdere officieren, zoomede aan de onderofficieren, wier bezoldiging per jaar is vastgesteld, behoorende tot of dienstdoende bij troepen, die voor oefeningen buiten hunne standplaatsen verblijven, wordt over den tijd, dat zij aan de oefeningen deelnemen — de dagen van het vertrek uit, en van de terugkomst in de standplaats daaronder begrepen — de navermelde toelage per dag toegekend:

opperofficier.	f 10,—
hoofdofficier.	» 4,—
kapitein of ritmeester en luitenant.	» 2,50
onderofficier.	» 1,50

De toelage, welke echter alleen wordt toegekend, indien door de oefeningen nachtverblijf buiten de standplaats wordt veroorzaakt, wordt voor hoofdofficiëren en voor kapiteins of ritmeesters, die als bevelhebber van de kampeerende troepen of als leider van de oefeningen optreden, vermeerderd met f 1,— per dag.

De toelagen voor officieren en onderofficiëren, behoorende tot of dienstdoende bij kampeerende troepen, kunnen door den Minister van Oorlog op mindere dan de hierboven genoemde bedragen worden vastgesteld.

De officieren en onderofficiëren, in dit artikel bedoeld, die in hunne standplaatsen — hetzij wegens verblijf in die standplaatsen, hetzij wegens bijzondere dienstverrichtingen — toelage genieten, blijven gedurende hunne afwezigheid uit die standplaatsen in het genot dier toelagen gehandhaafd.

Daarentegen vervalt de bijslag, bedoeld bij de artikels 4 en 5 van het Koninklijk Besluit van 25 Augustus 1888, n°. 27.

Het bij dit artikel bepaalde is alleen dan van toepassing op officieren van de Koninklijke Militaire Academie, wanneer zij kampeeren met of deelnemen aan oefeningen van troepen, niet tot de inrichting behoorende. In dat geval komt de toelage in vervanging van de voeding op kosten van het Rijk, bedoeld bij de 2de zinsnede van art. 90 van het reglement voor die inrichting.

Art. 2. De onderofficiëren, wier bezoldiging niet per jaar is vastgesteld, en de soldaten, behoorende tot of dienstdoende bij troepen, bedoeld bij art. 1, ontvangen, bijaldien zij niet met voeding zijn ingekwartierd, dagelijks voor 's Rijks rekening een ration levensmiddelen, waarvan de samenstelling wordt bepaald, als volgt:

- a. *Bij verstrekking van gewone levensmiddelen,*
- 0,75 KG. brood;
 - 0,25 » rundvleesch; (1)
 - 0,075 » rundvet, indien de middagspijs uit aardappelen met groenten bestaat, — of
 - 0,1 » spek, indien de middagspijs uit bruine boonen, kapucijners of erwtensoep bestaat;
 - 2 L. aardappelen, — of
 - 0,5 » bruine boonen of kapucijners, — of
 - 0,4 » groene erwten;
 - 0,05 KG. rijst;
 - 0,02 » koffie;

(1) Hieronder mag niet meer dan $\frac{1}{6}$ beenderen zijn.

2,5 cent middaggroenten (alleen bij verstrekking van aardappelen en groene erwten voor middagspijs);

0,5 » soepgroenten;

0,03 KG. zout; } of minder naar behoefte.

0,001 » peper. }

b. *Bij verstrekking van verduurzaamde levensmiddelen,*

0,75 KG. brood;

0,2 » verduurzaamd vleesch;

0,5 L. verduurzaamde soep;

1 » » volksspijs;

0,02 KG. koffie;

0,015 » zout; } of minder naar behoefte.

0,0005 » peper. }

De verduurzaamde levensmiddelen kunnen ook voor een gedeelte van de voeding voor één dag worden verstrekt. In dat geval worden de hoeveelheden van de voor morgen- of middagspijs bestemde gewone levensmiddelen van de rations *a*, respectievelijk vervangen door de bij *b* aangegeven hoeveelheden van de voor morgen- of middagspijs bestemde verduurzaamde levensmiddelen. Wordt op denzelfden dag verduurzaamd vleesch en gewoon vleesch of spek verstrekt, dan bedraagt het ration verduurzaamd vleesch 0,1 KG.

Is het noodzakelijk veranderingen te brengen in de samenstelling van de voorgeschreven rations of in de hoeveelheden levensmiddelen, waaruit deze bestaan, dan kunnen die veranderingen worden bevolen door den Bevelhebber of den Leider der oefeningen, die gehouden is, daarvan, met opgave van redenen, kennis te geven aan den Minister van Oorlog.

Wanneer zeer bijzondere omstandigheden daartoe aanleiding geven, kan, op last van den bevelvoerenden officier, eene hoeveelheid van 0,05 L. jenever per man worden verstrekt.

Art. 3. Van de soldij van de onderofficieren en soldaten, bedoeld bij art. 2, kan een bedrag van ten hoogste *f* 0,04 worden gekort tot het aanschaffen van benodigdheden — zooals melk voor de koffie, vaseline tot het onderhouden van het schoeisel enz. — en tot het doen van betalingen voor verschillende doeleinden — zooals voor waschloon enz. — die in het garnizoen ten laste van de menages komen.

De hierbedoelde uitgaven moeten evenwel in de eerste plaats worden bestreden uit de opbrengst van verkochte aardappelschillen, beenderen, spoeling en anderen afval.

Art. 4. De officieren, onderofficieren en soldaten, behoorende tot of dienstdoende bij troepen, bedoeld bij art. 1, ontvangen, voor zooveel dit door den Bevelhebber of Leider der oefeningen noodig wordt geoordeeld, voor 's Rijks rekening een reserve-ration levensmiddelen, waarvan de samenstelling door

den Minister van Oorlog wordt bepaald. Op den dag, dat dit ration geheel of gedeeltelijk wordt genuttigd, wordt, indien daartoe aanleiding bestaat, het volgens art. 2 te verstrekken ration levensmiddelen naar evenredigheid verminderd.

Art. 5. Het bepaalde bij de artikels 2, 3 en 4 geldt mede:

a. indien dit door den Minister van Oorlog wordt noodig geoordeeld, voor troepen, die aan oefeningen, bedoeld bij art. 1, deelnemen, doch nachtverblijf in hunne standplaatsen blijven houden; en

b. voor troepen, die tot het in gereedheid brengen of ontruimen van kampplaatsen, oefeningsterreinen, versterkte plaatsen enz. worden vooruitgezonden of moeten achterblijven.

Art. 6. De gehuwde onderofficieren, wier bezoldiging niet per jaar is vastgesteld, alsmede de gehuwde soldaten van de troepen, bedoeld bij art. 1 en bij *b* van art. 5, genieten over den tijd, dat zij van hunne standplaatsen afwezig zijn — de dagen van het vertrek uit en van de terugkomst in de standplaats daaronder begrepen — eene toelage van *f* 0,25 per dag.

Gemelde toelage wordt evenwel niet genoten door gehuwde soldaten, wier vrouwen als waschvrouwen bij troepen dienst doen, en als zoodanig bezoldiging van 's Rijkswege ontvangen.

Art. 7. De Minister van Oorlog bepaalt de toelagen voor de militaire geëmployeerden en werklieden, alsmede voor de onder het Departement van Oorlog ressorteerende burgerambtenaren, aangewezen om bij de troepen, bedoeld bij art. 1, dienst te doen.

Ordeelt de Minister voornoemd het noodig, de genoemde personen voor 's Rijks rekening te doen voeden, dan ontvangen zij de rations levensmiddelen, aangegeven bij art. 2. In dat geval kan aan hen bovendien eene dagelijksche toelage door genoemden Minister worden toegekend.

Art. 8. De Minister van Oorlog wordt gemachtigd:

1°. de schadeloosstelling te bepalen voor bureelkosten, welke — zoo noodig — door de Bevelhebbers of de Leiders van de oefeningen en door andere officieren zal worden genoten. Die schadeloosstelling zal echter niet meer mogen bedragen dan *f* 25 per hoofd voor elke oefening, of — bij langer duur dan eene maand — naar reden van *f* 25 per maand;

2°. tijdelijk, en op den voet van het bepaalde bij het Koninklijk Besluit van 7 September 1880, n°. 9, een militair hospitaal der 2de of 3de klasse op of in de nabijheid van eene kampplaats te doen oprichten, het daartoe noodige personeel in dienst te stellen, en een der korpsen van het leger te belasten met het doen der ontvangsten en uitgaven.

Art. 9. Aan de Predikanten en de Roomsch Katholieke geestelijken, die tot het waarnemen van de godsdienstoefeningen voor kampeerende troepen op de kampplaats worden uitgenoodigd, wordt voor elke godsdienstoefening, door hen verricht, tot bestrijding van alle kosten, eene som van *f*50 toegekend.

Bestaat gelegenheid, om in door den bevelvoerenden officier aan te wijzen kerken in de nabijheid der kampplaats de godsdienstoefeningen bij te wonen, en wordt er diensgevolge in de kampplaats geene godsdienstoefening gehouden, dan kan, zoo daartoe redenen bestaan, aan de Predikanten of de Roomsch Katholieke geestelijken, die eerstbedoelde godsdienstoefeningen hebben geleid, eene door den Minister van Oorlog te bepalen vergoeding worden toegekend, die echter de som van *f*25 per kerk voor elken Zondag of christelijken feestdag niet mag te boven gaan.

Voor het geval bij de troepen, bedoeld bij artikel 1, ten behoeve van zieke militairen, van elders geestelijke hulp wordt ingeroepen en verleend, wordt de daarvoor aan de geestelijken toe te kennen vergoeding door den Minister van Oorlog naar omstandigheden bepaald.

Art. 10. Met uitzondering van de kadermanoeuvres, die door den Minister van Oorlog worden geregeld, worden de oefeningen, bedoeld bij artikel 1, door ons bevolen, en de troepen, welke daaraan zullen deelnemen, worden door ons aangewezen.

De Minister van Oorlog wordt echter gemachtigd:

1°. behalve de door ons aangewezen troepen, ook officieren en mindere militaire geëmployeerden en werklieden van andere korpsen, inrichtingen en diensten, zoomede onder het Departement van Oorlog ressorteerende burgerambtenaren daaraan toe te voegen, voor zooverre dit door hem voor de behoorlijke samenstelling van de troepen, en voor den goeden gang van den dienst en van de oefeningen wordt noodig geacht;

2°. oefeningen, ook buiten de standplaats, te doen uitvoeren door troepen van groote garnizoenen of van verschillende nabij elkander gelegen garnizoenen, mits die oefeningen niet langer duren dan drie dagen, de dagen van vertrek en terugkomst medegerekend;

3°. troepen in de nabijheid van hunne garnizoenen te doen kampeeren, bijaldien dit door gebrek aan ruimte of om andere redenen wordt noodig geacht; op deze troepen is het bepaalde bij de artikels 1—8 niet van toepassing, dan ingeval en voor zooverre dit door gemelden Minister wordt bepaald.

E. G. WINCKEL,
Kapitein-Intendant.

's-Gravenhage, December 1891.

Eenige bijzonderheden over het Russische Velddienstvoorschrift.

Reeds bij den eersten oogopslag ontwaart men aan den beknopten vorm van het voorschrift, dat men zich bij de redactie ten doel heeft gesteld het afdalen in bijzonderheden, die weinig of niets aan het initiatief der onderbevelhebbers overlaten, zooveel mogelijk te vermijden.

De eerste bladzijde stelt dan ook uitdrukkelijk op den voorgrond, dat de in het voorschrift aangegeven grondregels slechts als algemeene beginselen moeten beschouwd worden, die in elk bijzonder geval niet werktuigelijk, doch ter dege met oordeel en in overeenstemming met de eischen der omstandigheden moeten worden toegepast.

Eene beschouwing over het terrein, benevens enkele aanwijzingen omtrent het oriënteren, zooals die in onzen velddienst zijn opgenomen, worden in het Russische voorschrift niet aangetroffen, terwijl over het vervaardigen van terreinschetsen zelfs met geen enkel woord wordt gesproken.

Dit laatste is te meer opmerkelijk, daar de topographische kaarten, op veel kleiner schaal dan de onze, lang niet al die gedetailleerde gegevens kunnen bevatten, welke dikwijls noodig zullen zijn.

Omgekeerd rijst bij ons wel eens de vraag, waarom den veldwachtcommandant steeds lastig gevallen met het maken van teekeningen, die niet alleen tijdroovend zijn, doch vaak tengevolge van allerlei omstandigheden uit den aard der zaak aan nauwkeurigheid en duidelijkheid veel te wenschen overlaten en in dit opzicht toch slechts bij uitzondering de voorkeur boven onze uitmuntende strookkaarten zullen verdienen.

Kort maar duidelijk zegt het Russische voorschrift in de voorafgaande algemeene bepalingen, dat elk bevelhebber onder alle omstandigheden zal hebben te overwegen, wat overeenkomstig de tactische eischen *moet* worden gedaan en wat ten gemakke van den soldaat *kan* worden toegelaten.

De toegestane ruime opvatting van het reglement zal hier inderdaad uitstekend op haar plaats zijn, want eene al te letterlijke uitvoering van dezen stelregel zou na korten tijd op onoverkomelijke bezwaren stuiten; immers, de gewenschte slagvaardigheid van den soldaat hangt ten nauwste, zoo niet voor het grootste deel, samen met den lichamelijken toestand waarin hij verkeert.

Geheel buiten 't bereik van den vijand evenwel treden de economische eischen meer op den voorgrond, marcheert elke wapensoort afzonderlijk, worden de troepen gekantonneerd en *bakkers*, koks en kwartiermakers vooruitgezonden.

Waar bij de behandeling der marschen in onzen velddienst terstond tot eene gedetailleerde beschouwing over de wijze van uitvoering van den marsch eener colonne wordt overgegaan, vergenoegt het Russische voorschrift zich met in algemeene trekken de beginselen aan te geven, volgens welke die troepenverplaatsing moet geschieden.

Zij betreffen het uur van afmarsch, de te onderhouden afstanden tusschen de verschillende onderdeelen, het handhaven eener strenge marschdiscipline, benevens het vooruitzenden van officieren tot het kiezen der bivakplaats.

Marschen met bijzondere middelen van vervoer worden, vreemd genoeg, geheel buiten beschouwing gelaten, terwijl daarentegen een paar paragraven aan het marcheeren in meerdere colonnes worden gewijd.

Deze wijze van verplaatsing vindt dan toepassing, indien het aantal troepen de sterkte eener divisie te boven gaat en de parallelwegen geen te grooten onderlingen afstand bezitten of door onbegaanbare terreinstrooken van elkaar worden gescheiden.

Vooraf bij terugtochten wordt de uitbreiding van het marschrayon ten sterkste aanbevolen.

Kan men slechts over één enkelen weg beschikken, dan wordt de geheele colonne in échelons verdeeld.

Wat den afstand betreft, waarop de colonnes of échelons van elkaar verwijderd blijven, geldt als algemeene regel, dat bij het verschijnen van den vijand de opperbevelhebber door alle troepen, of in 't uiterst geval door het grootste deel, de gevechtsformatie kan laten aannemen buiten het bereik der vijandelijke artillerie.

Ten aanzien van de volgorde der wapens in de colonne huldigt het Russische voorschrift dezelfde beginselen als wij, er vooral op drukkende, dat splitsing en doorenmenging van tactische onderdeelen zorgvuldig moet vermeden worden.

De marschformatie der infanterie is de groepen- of sectiecolonne, die der artillerie de colonne met stukken of sectiën, terwijl de cavalerie geen anderen marschvorm kent dan de colonne met drieën of zessen.

Deze laatste bepaling is inderdaad opmerkelijk, daar toch vaak gelegenheid kan bestaan haar, evenals bij ons, in colonne met pelotons te doen marcheeren, ten einde niet alleen eene belangrijke vermindering der colonne-diepte te verkrijgen, doch tevens eene snellere ontwikkeling in linie mogelijk te maken.

Behalve de algemeene voorhoede, welke sterkte afwisselt tusschen $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{4}$ van het geheel, kan voor 't geval de colonnes eener aanzienlijke troepenafdeeling op grooten afstand van elkaar verwijderd zijn of wel door moeilijk

begaanbare terreingedeelten gescheiden worden, door elke colorne nog eene gedeeltelijke voor- of achterhoede worden uitgezonden.

Met betrekking tot de taak, de samenstelling en den afstand der voorhoede stelt het Russische voorschrift dezelfde beginselen voorop als die, welke door ons tot grondslag worden aangenomen; niettemin wijken de beide voorschriften in sommige opzichten in hunne toepassing uiteen.

De voorhoede eener Russische divisie zondert, behalve een hoofdtroep, voortroep en patrouilles, bij een frontmarsch steeds nog zijtroepen af, welke zich op hunne beurt door een voortroep en cavalerie- of infanteriepatrouilles beveiligen.

Men schijnt hier dus bijzonder veel gewicht aan de beveiliging der flanken toe te kennen, daar bij ons het uitzenden van zwakke zijtroepen (in den regel niet grooter dan één sectie) slechts facultatief plaats heeft, indien nl. de omstandigheden zulks bepaald eischen. Hoewel frontmarschen bij de voorhoede eene indeeling van sterke zijtroepen lang niet altijd noodzakelijk maken, zoo laten zich toch wel degelijk gevallen denken, waarbij hare toepassing zeer aan te bevelen is.

De gunstigste vorm toch om zich tegen den vijand te beveiligen is ongetwijfeld deze, dat men een beschermenden en waarnemenden boog om zich heen heeft, die bij 't marcheeren zich eveneens verplaatst. Het vóórfront en de flanken vormen de gewichtigste deelen.

Waar daartoe gelegenheid bestaat, tracht men dien toestand dan ook te verkrijgen, zooals duidelijk blijkt uit den boogvorm der voorpostenketen en in 't groot bij den fortенkring rondom de vestingen.

Waar men 't zwakst, het meest kwetsbaar is, moet de bescherming natuurlijk het krachtigst zijn en welk gedeelte van een marcheerende, langerekte troepenmassa is zwakker dan de flanken? Wel is waar kan men door actief op te treden steeds trachten front te maken naar den vijand, doch dit zal nimmer op den duur zijn vol te houden en vaak onmogelijk of zelfs hoogst gevaarlijk kunnen zijn.

Stelt men zich eene colonne voor, welke zich bij een frontmarsch geheel overeenkomstig onze voorschriften beveiligt, dan treft ons terstond de geringe uitgebreidheid van het doorzoekingsfront, terwijl de flanken wel is waar beschermd worden, doch bij lange na niet door een weerstandsvermogen, dat met de voorhoede in vergelijking kan komen. Inderdaad worden van onze zijde aan het voortdurend streven der tegenpartij om de vijandelijke flanken op te zoeken, weinig hinderpalen in den weg gelegd, terwijl in den regel de sterkere colonnes van den aanvaller zonder bezwaar daartoe het initiatief kunnen nemen.

Bij den marsch van kleinere troepensterkten (minder dan een regiment) vervalt de hoofdtroep, terwijl compagnieën en eskadrons nagenoeg in hun geheel blijven en zich vóór- en zijwaarts slechts door infanterie- of cavaleriepatrouilles beveiligen.

Het valt niet te ontkennen, dat hier met meer consequentie te werk wordt gegaan dan bij ons, waar volgens den letterlijken zin van het voorgeschrevene een voortroep van één compagnie alleen een patrouilleketen vooruitzendt, terwijl zelfs een peloton, zelfstandig optredende, zich wel degelijk eerst door een voortroep doet voorafgaan.

In hoeverre het uit een tactisch oogpunt aanbevelenswaardiger is eene compagnie, die zelfstandig marcheert, uitsluitend door patrouilles te beschermen of wel dit door tusschenkomst van een voortroep te doen plaats hebben, dit zal met het oog op de geringe afstanden en de geringe sterkte van den troep weinig verschil uitmaken, doch zeker is het, dat de compagnie, die een voortroep vooruitgezonden heeft, met meer gerustheid en minder inspanning haar weg zal kunnen vervolgen.

Bij den hoofdtroep, zegt het Russische voorschrift, wordt geen artillerie ingedeeld, dewijl diens sterkte afwisselt van 1 compagnie tot 2 bataljons of van 1—4 eskadrons. De zijtroepen, die op dezelfde wegen marcheren als de nevencolonne, hebben niet alleen de bestemming om tegen omtrekking van de voorhoede te waken, doch dienen tevens tot hoofdtroep dier parallelcolonne, waartoe zij dan genoegzame zelfstandigheid dienen te bezitten. Hunne sterkte is in 't algemeen geringer dan die der hoofdtroepen.

Daar bedoelde zijtroepen tot het tactisch verband der voorhoede behooren, kan, bij het stooten op den vijand en het grooter worden der afstanden, deze omstandigheid aanleiding geven, dat het commando in de diepte voor een groot deel verloren gaat; bij ons wordt het dan ook aan den opperbevelhebber overgelaten om te bepalen of elke colonne al of niet voor haar eigen voor- en achterhoede moet zorgen.

Tot onmiddellijke beveiliging worden *beveiligingspatrouilles* (doorzoekingspatrouilles) en soms *verkenningpatrouilles* uitgezonden.

Bestaan de eerste uit cavalerie, dan verwijderen zij zich op afstanden van 1—3 KM., terwijl infanteriepatrouilles niet verder dan 500 M. gaan; de verkenningpatrouilles strekken hun werkring tot op nog grootere afstanden uit.

De voorhoede bij terugtochten en de achterhoede bij frontmarschen hebben dezelfde samenstelling en bestemming als bij ons; evenzoo is dit het geval met de achterhoede bij een terugtocht, ofschoon het Russische voorschrift hierbij nog aangeeft, dat hare sterkte met het oog op het grooter worden der afstanden en de meerdere zelfstandigheid, die zij moet bezitten, in 't algemeen grooter genomen moet worden dan de voorhoede bij frontmarschen.

Zeer eigenaardig wordt ten slotte nog opgemerkt, dat onafhankelijk van de voor- en achterhoede, voor het geval deze eenige KM. van de hoofdcolonne verwijderd zijn, door elke colonne op eenige honderde passen nog een voortroep en zijtroepen van geringe sterkte worden vooruitgeschoven, welke tot onmiddellijke bescherming moeten dienen, wanneer de voorhoede door den vijand mocht zijn omgetrokken; eigenaardig, omdat men hierdoor

als 't ware erkent, dat de juist genomen maatregel eigenlijk ondoelmatig is en nu zoo goed en kwaad als 't kan moet verholpen worden.

Het ligt dus voor de hand, dat men de fout door een betere indeeling der voorhoede tracht te herstellen en niet op andere, geheel gebrekkige wijze daarin voorziet.

De inzichten omtrent het gebruik en de samenstelling der flankdekkingen bij flankmarschen komen in beide voorschriften geheel overeen; voor de sterkte der flankdekking wordt in het Russische voorschrift ongeveer $\frac{1}{3}$ deel der geheele troepenmacht genomen.

Het treinwezen is op eenigszins andere leest geschoeid als bij ons. Het wordt nl. teruggebracht tot 3 afdeelingen, waarvan de 1ste en 2de samen den regimentstrein uitmaken en de 3de den divisietrein vormt.

Tot de 1ste afdeeling behooren de voertuigen, die gedurende den marsch onontbeerlijk zijn, nimmer van de troependeelen, waartoe ze behooren, worden gescheiden en steeds achter hen volgen.

Niettemin heeft de commandant eener colonne het recht, naar omstandigheden, voertuigen van de ééne afdeeling in een andere te doen overgaan.

Onder de 2de afdeeling worden die voertuigen gebracht, welke de benoedigheden vervoeren, die de troepen in kantonnementen of bivaks noodig hebben; zij vormen één colonne, welke in haar geheel, met de patrooncaissons en de caissons der artillerie aan het hoofd, achter de troepen marcheert.

Bij terugtochtsmarschen daarentegen wordt de 2de afdeeling 500 passen vooruitgezonden, welke afstand echter door den drang der omstandigheden tot 8 KM. kan uitgebreid worden.

Te recht wordt bovendien nog opgemerkt, dat wanneer de mogelijkheid van een samentreffen met den vijand voorzien wordt, de patrooncaissons en de caissons der artillerie onmiddellijk achter de troependeelen volgen, waartoe ze behooren.

100 passen achter deze treinafdeeling marcheert de achterhoede en bij terugtochten gaat de voorhoede op denzelfden afstand vooraf.

Tot de voertuigen van de 3de afdeeling rekent men die, welke de troepen niet dadelijk behoeven en die derhalve zelfs op den afstand van één dagmarsch en meer achteraan kunnen komen.

Behalve de genoemde treinafdeelingen bestaat nog de *speciale trein*, welke het artillerie-, genie- en telegraphische park, de pontonbataljons en de groote en kleine veldhospitalen der divisie bevat. Naar omstandigheden marcheert deze trein afzonderlijk, wordt hij geheel of gedeeltelijk met een der andere afdeelingen vereenigd of zelfs zoo noodig bij de voorhoede ingedeeld.

De bevelhebber der troepen neemt de noodige maatregelen tot beveiliging van den trein.

Onder de gedragsregels van den algemeenen bevelhebber vindt men in de eerste plaats de verplichting opgenomen om reeds van te voren allerlei gegevens te verzamelen omtrent de gesteldheid der wegen en het nevenliggende terrein, zoo noodig door ondervraging der ingezetenen, terwijl hij buitendien zal zorg dragen zich steeds van betrouwbare gidsen te voorzien, vooral in weinig bevolkte streken.

Deze maatregelen duiden indirect op den onvolmaakten toestand der kaarten, die ze anders geheel overbodig zouden maken; tevens wordt groote omzichtigheid aanbevolen ten aanzien van plaatsnamen, daar deze niet zelden van de op de kaarten aangegevene afwijken.

De marsch heeft plaats overeenkomstig de marschdispositie van den algemeenen bevelhebber, welke in algemeene trekken met korte duidelijke woorden moet opgesteld zijn.

Onwillekeurig maakt men bij het doorlezen van het voorschrift de opmerking, dat voor het handhaven der orde een meer dan gewone oplettendheid noodig geacht wordt, om buitensporigheden van allerlei aard te voorkomen.

Zoo moeten de commandanten der verschillende onderdeelen er ten strengste op toezien, dat gedurende den marsch niemand het gelid verlate of zich in huizen of winkels begeve en worden in steden en bewoonde plaatsen afzonderlijke wachten onder commando van officieren uitgezet, welke tijdens het doortrekken den geheelen tijd blijven opgesteld en patrouilles in verschillende richtingen door de straten zenden. Gelijke uitgebreide voorzorgsmaatregelen worden bij overtrekken van waadbare plaatsen of bij het overzetten in vaartuigen genomen.

De voorhoede wordt naar de inzichten van den algemeenen bevelhebber van tijd tot tijd door versche troepen afgelost.

Haar commandant is o. a. verplicht de ontvangen mededeelingen zoo mogelijk steeds persoonlijk (of door vertrouwde officieren) te onderzoeken en zal ze eerst daarna, voorzien van zijne toelichtingen, aan den colonnecommandant doen toekomen.

Deze tijdroovende voorzichtigheidsmaatregel, welke voor alle mogelijke berichten voorgeschreven wordt, zal de schromelijkste gevolgen kunnen hebben, waar het op snelheid van overbrenging aankomt, daar ook de commandanten van voor- en hoofdtroep voor de juistheid der berichten verantwoordelijk zijn.

Wanneer eindelijk de voorhoedecommandant zich van het gebeurde komt overtuigen, kunnen de toestanden reeds geheel veranderd zijn en de verdenking, dat men steeds onjuiste berichten ontvangt, wordt daardoor niet weinig versterkt ten nadeele van den eersten berichtgever. De opleiding in tijd van vrede, die uitdrukkelijk inprent slechts dat te melden, wat men persoonlijk gezien of gehoord heeft, en niets meer of minder, moet een dergelijke controle nagenoeg geheel overbodig maken.

De tactische beginselen, die aan de handelingen van den commandant der

voorhoede of der achterhoede bij terugtochtsmarschen ten grondslag worden gelegd, verschillen niet noemenswaard van de in onzen velddienst als zoodanig aangegevene.

Voor den nacht worden geen andere wijzigingen aangebracht, dan dat men zich tot de strikt noodige hoeveelheid cavalerie en artillerie moet beperken en beide wapens bij frontmarschen aan den staart en bij terugtochtsmarschen aan het hoofd moeten marcheeren.

Deze maatregel zal ongetwijfeld genomen zijn met het oog op de omstandigheid, dat cavalerie en artillerie voor 't gevecht des nachts niet bruikbaar zijn en ze dus achteraan marcheeren om de infanterie in 't voorwaartsgaan niet te hinderen; maar aangezien het gedurende den nacht zelf nagenoeg nimmer zal voorkomen, dat meer troepen aan den strijd deelnemen dan de geheele voorhoede en bij het aanbreken van den dag de tegenwoordigheid der beide eerstgenoemde wapens zelfs dringend noodzakelijk zal zijn, vraagt men zich af of het niet meer aanbeveling verdient, overeenkomstig het Nederlandsche voorschrift, de troepenindeeling der hoofdcollonne onveranderd te laten, te meer daar het heen en weer trekken van onderdeelen in de collonne vooral des avonds nog al bezwaarlijk zal zijn.

De legering in kantonnementen en oordbivaks kan wel is waar op enkele bijzonderheden wijzen, doch deze zijn van zeer ondergeschikten aard. Evenzoo is dit het geval met de bivakkeering der troepen, ofschoon de Russische bivaks minder plaatsruimte innemen ten koste van de vrijheid en gemakkelijheid van beweging.

Het bivak van een bataljon bijv. heeft eene frontbreedte van 80 pas en, de kookgaten en latrines niet medegerekend, een diepte van 100 pas, de compagnieën in linie, de manschappen onmiddellijk achter hun eigene, aan rotten gezette geweren.

Een eskadron cavalerie bivakkeert *steeds* in linie. Ter lengte van 150 pas wordt een rij piketpalen in den grond geslagen en worden de paarden van beide gelederen met de hoofden naar binnen aan weerskanten dezer rij met behulp der fouragestrikken vastgebonden. De manschappen legeren zich achter hunne paarden. De diepte van dit bivak is slechts 18 pas. Een regiment cavalerie bivakkeert in eskadronscollonne, de officieren en officierspaarden zijwaarts.

Eigenaardig is het, dat waar zoo zeer naar beperking van ruimte gestreefd wordt, bij de artillerie de troepen en de paarden 120 pas achter de in batterij opgestelde stukken komen, waardoor deze zonder eenige bescherming aan zichzelf overgelaten, niets met de troepen schijnen te maken te hebben.

Het bivak eener batterij van 8 stukken krijgt daardoor een frontbreedte van 85 pas en een diepte van 340 pas.

Veel zorg wordt er gewijd aan eene snelle, ordelijke en ongehinderde bezetting van de bij een eventueelen aanval in te nemen stelling.

De voorschriften tot regeling van den *voorpostendienst* vormen een der meest belangwekkende hoofdstukken van den Russischen velddienst, daar zij in de meeste opzichten geheel van den door ons gevolgden weg afwijken.

Een vluchtige blik overtuigt ons weldra, dat zij veel aan eenvoudigheid en doelmatigheid te wenschen overlaten en zonder twijfel zeer hooge eischen stellen aan de met dezen dienst belaste officieren en minderen.

De algemeene bepalingen onderscheiden den voorpostendienst in eene verwijderde, bewegelijke beveiliging (ophelderingsdienst) en eene directe, onbewegelijke bescherming der troepen (veiligheidsdienst).

Op aanzienlijken en korteren afstand van den vijand treedt de cavalerie zoowel voor de beveiligende als voor de beschermende taak op. Eerst in de onmiddellijke nabijheid van de tegenpartij rusten beide verplichtingen alleen op de infanterie, terwijl de artillerie slechts ten behoeve van hardnekkig vast te houden punten aan de voorposten kan worden toegevoegd.

In ons voorschrift zijn omtrent het gebruik der verschillende wapens voor den voorpostendienst geheel andere bepalingen gemaakt en wordt het gebruik der cavalerie bijv. slechts tot enkele gevallen beperkt; in Rusland handelt men zoo ten aanzien van de infanterie.

Toch kan men bij de aanwending van de cavalerie gedurende den nacht op enkele voordeelen wijzen, die mogelijk wel tegen de nadeelen kunnen opwegen.

Men wil des nachts liever geen cavalerie gebruiken om hare krachten voor den volgenden dag te sparen, maar zal de nachtelijke rust het andere wapen dan niet evenzeer ten goede komen en zal het teruggaan achter de infanterie na den over dag verkregen voorsprong en het herwinnen er van bij het aanbreken van den dag inderdaad zooveel *minder* vermoeiend zijn dan het ter plaatse blijven en het waken van een betrekkelijk klein deel van 't geheel?

De cavalerie, afgestegen zijnde, neemt de taak der infanterie op zich en kan dus de paarden, waarop het voornamelijk aankomt, even veilig doen rusten als achterwaarts in 't bivak.

Door dezen maatregel, die evenzeer voor den marschveiligheidsdienst doorgaat, wordt de eenmaal met den vijand verkregen voeling veel gemakkelijker behouden en kunnen, nog vóór het invallen der duisternis, enkele patrouilles op aanmerkelijken afstand worden vooruitgezonden, ten einde zekerheid te verkrijgen omtrent het al of niet nabij zijn van den vijand en diens pogingen tot verrassing tijdig te voorkomen.

De veiligheid wordt hierdoor aanzienlijk verhoogd.

De uitvoering van den ophelderingsdienst geschiedt door *patrouilles* en *verkenningdetachementen*; de vervulling van den veiligheidsdienst heeft plaats door *posten* (eigenlijke posten, veldwachten, voorpostendetachementen, wachten tot waarneming en wachten tot verdediging. Bestaan de wachten uit infanterie, dan worden aan elk harer eenige cavaleristen als ordonnansen toegevoegd.

Ter bevordering van eenheid in de handelingen der verschillende deelen,

zal de oudste officier het bevel over de geheele voorpostenstelling voeren, terwijl een escorte, bestaande uit personeel van elk der samenstellende onderdeelen onder bevel van een officier of onderofficier, te zijner beschikking gesteld wordt.

Hij geeft algemeene aanwijzingen omtrent de uitgestrektheid en richting der postenketen, de plaats van veldwachten en voorpostendetachementen enz.

De posten bestaan elk uit 4 man, hoewel ze op gewichtige punten van de keten 5 tot 8 man sterk kunnen zijn; blijkt daarentegen, dat het aantal manschappen niet voldoende is, dan mogen enkele posten 3 man sterk genomen worden.

Elke post zet tot directe waarneming van den vijand een schildwacht uit, terwijl de overige manschappen zich eenige passen achterwaarts neerleggen.

Een hunner (de aflosser) moet voortdurend den schildwacht in 't oog houden.

Enkele dezer posten worden bestemd tot *doorlaatposten* (examineertroepen), welke op de hoofdwegen worden opgesteld. Zij zijn iets sterker dan de andere en worden door een onderofficier of officier gecommandeerd, terwijl daar iemand aanwezig moet zijn, die de taal van den vijand verstaat.

Het aantal posten hangt van allerlei omstandigheden af en bedraagt per compagnie 10 tot 15 en per eskadron 8 tot 12, doch minstens moet de helft der compagnie of het eskadron voor de samenstelling der veldwachten en het voorpostendetachement overblijven.

Gezichtsverband is noodzakelijk.

Des nachts en bij mistig weer wordt hun aantal grooter, om het geluid van naderende personen te kunnen hooren. De afstand, waarop de posten van elkander staan, wisselt af tusschen 100 en 300 pas, bij de cavalerie van 300 pas tot zelfs een halve werst (± 500 M.). Op die wijze zal eene compagnie een terreinstrook van 1—3 KM. en een eskadron ± 5 KM. breedte kunnen beveiligen.

Ongetwijfeld zijn aan het gebruik dezer posten vele voordeelen verbonden. In de eerste plaats nl. vervalt bijna elke reden, waarom op één punt een dubbele vedet wordt uitgezet, de dienst is minder zwaar en het gereedhouden van een afzonderlijken examineertroep kan achterwege blijven en daarmee de wiskunstig zekere kans voor dezen om te laat te komen bij den gealarmeerden post.

Ook de aflossing vervalt en daarmee het noodeloos heen en weer rijden in de postenketen, dat tot niets dient, dan om de eigen opstelling aan den vijand te verraden; bovendien is op iederen post een meer ontwikkeld man (de korporaal) en wordt men hierdoor van de ondankbare taak om aan den man al zijn consignes te leeren, geheel ontslagen. Steeds zullen vijandelijke patrouilles op minstens 4 à 5 man stuiten.

Elke compagnie en elk eskadron plaatst twee of drie veldwachten, respectievelijk een sterkte bezittende van 10—25 en 8—12 man op ± 500 en

1000 M. achter de postenketen in de nabijheid der hoofdwegen of hunne kruispunten.

De voorpostendetachementen worden samengesteld uit de manschappen, die na aftrek van de posten en veldwachten overblijven en onder gelijke gunstige omstandigheden als deze laatsten, bij de infanterie 500 en bij de cavalerie 1000 M., achter de lijn der veldwachten opgesteld.

Soms kan geen voorpostendetachement worden uitgezet, doch worden van alle overblijvende manschappen veldwachten geformeerd, wanneer door uitgestrekte bosschen of sterk doorsneden terrein de voorpostendetachementen de verschillende deelen der postenketen niet zouden kunnen ondersteunen of de uitgestrektheid der voorpostenlinie te groot en het aantal troepen onvoldoende zou zijn. In dit geval treedt de veldwacht, waarbij de compagnies- of eskadronscommandant zich bevindt, op als voorpostendetachement.

Tusschenposten, uit 2 tot 6 man bestaande, plaatst men ter bevordering van de snellere communicatie, wanneer de afstanden de in het voorschrift aangegevene verre overtreffen.

Het opstellen der verschillende onderdeelen heeft vrij omslachtig plaats en zal in de practijk ongetwijfeld met vele bezwaren te kampen hebben. De voorpostencommandant geeft aan elke voor de voorposten bestemde compagnie (eskadron), liefst beginnende bij het midden, de grenzen aan van de te bewaken terreinstrook, waarna elke compagnie *afzonderlijk* met veiligheidsmaatregelen (alleen patrouilles) langs den kortsten weg naar de plaats harer bestemming marcheert. Deze is voor de infanterie ongeveer 2, voor de cavalerie 4 KM. voorwaarts van de te beschermen troepen gelegen, ofschoon een vrij uitzicht over het terrein op den voorgrond staat.

Alvorens af te marcheeren, deelt de compagniescommandant aan de manschappen alles mede, wat ze moeten weten. Is de compagnie ter plaatse gekomen, dan wordt eene sectie als voorpostendetachement achtergelaten, terwijl de 3 andere sectiën naar een der uiteinden van den aangegeven grens der postenketen marcheeren.

Hier begint de compagniescommandant de posten uit te zetten, nummert ze en geeft de noodige aanwijzingen. Wanneer nu van de eerste sectie 10—20 man overblijven, geeft hij hun last zich als veldwacht op te stellen, waartoe de sectiecommandant zich een plaats uitkiest. Hiervan wordt den posten en het voorpostendetachement kennis gegeven. Blijken 2 sectiën voldoende voor het uitzetten der posten, dan versterkt de 3de sectie het voorpostendetachement; zoo niet, dan wordt zij geheel of gedeeltelijk in posten en een 3de veldwacht opgelost.

Ten slotte wordt de plaats van het voorpostendetachement definitief bepaald, waarvan de veldwachten bericht ontvangen.

Wanneer behalve deze compagnieën nog een bijzondere reserve voor de voorposten wordt bestemd, dan zal deze reserve tot steun der compagnieën

gedurende het uitzetten, zich opstellen ter hoogte van het voorpostendetachment om daarna terug te keeren. De eskadronscommandant handelt op overeenkomstige wijze.

Men zal moeilijk kunnen staande houden, dat een dergelijke voorpostenstelling van infanterie veel weerstandsvermogen bezit, daar behalve de reserve, die slechts bij de beveiliging van aanzienlijke strijdkrachten wordt geplaatst, de grootste gesloten afdeeling de sterkte eener sectie zelden te boven gaat en toch zal ze in staat moeten zijn den vijand zoo lang op te houden, totdat de rustende troepen slagvaardig zijn. Vergelijkt men haar taak met de geheel overeenkomstige der voorhoede gedurende den marsch, dan ontstaat te recht twijfel of de voorposten wel altijd aan hunne bestemming zullen kunnen beantwoorden.

Het uitzetten der posten zal vooral voor cavalerie practisch nog al eenig bezwaar opleveren, wanneer men met 3 gesloten sectiën of pelotons langs de postenketen (1—3 KM.) moet marcheeren door een terrein, dat mogelijk op allerlei wijzen doorsneden wordt en tot het maken van tijdroovende omwegen dwingt. Dat deze handelwijze niet alleen zeer veel tijd in beslag zal nemen, doch tevens op grooten afstand den vijand de algemeene richting der postenketen verraad, zal wel geen nader betoog behoeven.

Ook de verbinding van de posten met de veldwachten hangt van veel meer toevallige omstandigheden af dan bij het straalsgewijze uitzetten, terwijl de aandacht van den veldwachtercommandant nu over 6 à 7 posten verdeeld wordt.

Door het *voorpostendetachment* worden patrouilles uitgezonden, die dezelfde functiën verrichten als onze sluip- en visiteerpatrouilles, welke laatste, door officieren gecommandeerd, tevens de veldwachten controleeren, terwijl de rondes, door de *reserve* uitgezonden, zich overtuigen van de goede uitvoering van den dienst over de geheele uitgestrektheid der voorposten. De commandant der reserve zal persoonlijk de voorpostenstelling in oogenschouw nemen.

De verbinding tusschen de compagnieën (eskadrons) wordt eveneens door patrouilles en tussenposten onderhouden.

Ten einde steeds de militairen van het eigen leger te kunnen herkennen, worden *drie* geheime woorden uitgegeven: *het parool*, *het contresigne* en *het woord tot doorlating*. Voor het parool kiest men den naam eener stad of plaats, voor het contresigne wordt de naam van een heilige en voor het woord een militaire term gebruikt. Deze woorden moeten alle met dezelfde letter beginnen, bijv. Sebastopol, Simeon, sabel; zij worden door den voorpostencommandant in een verzegeld couvert aan de compagniescommandanten medegedeeld of wel door een vertrouwd persoon mondeling aan hen overgebracht.

Het parool wordt alleen aan de officieren medegedeeld en aan die onderofficieren, welke de functie van officier vervullen; het contresigne ontvangen de commandanten van patrouilles en doorlaatposten (examineertroepen), terwijl het 3de woord aan alle manschappen van de compagnie wordt toevertrouwd.

Het laatste woord dient tot herkenningsteeken, waartoe ieder, die de posten nadert of dien men onder 't marcheeren ontmoet, wordt staande gehouden en toegeroepen: *halt, het woord?* (*stoi, sto própoesk?*)

Het contresigne zal de onderofficieren of patrouillecommandanten in staat stellen bij de ontmoeting met een andere patrouille te onderzoeken of deze tot de eigen partij behoort en wel in die gevallen, wanneer de commandant van laatstbedoelde patrouille het eerst naar het woord heeft gevraagd.

Wanneer dus den commandant eener patrouille bij de ontmoeting van eene andere de vraag gedaan wordt: *wie daar, het woord?* (*gto idjot, sto propoesk?*) dan zal die patrouillecommandant na geantwoord te hebben op zijn beurt de vraag moeten doen: *wat is het contresigne?* (*sto ótzu?*) Voor elke patrouille moeten zoowel de doorlaatposten als de veldwachten en voorpostendetachementen het woord en het contresigne vragen, daar, zegt het voorschrift, men voor patrouilles meer op zijn hoede moet zijn dan voor enkele personen.

Het parool wordt gebruikt door de commandanten der verschillende onderdeelen tot het controleeren van personen, die bevelen of bijzondere opdrachten van den voorpostencommandant overbrengen, door visiteerpatrouilles enz.

Ontdekt de schildwacht in 't voorterrein iets bijzonders, dan geeft hij het afgesproken teeken aan den aflosser, die zich naar den schildwacht begeeft, terwijl de overige manschappen bij de cavalerie hunne paarden opstangen. Is het opgemerkte van eenig belang, dan wordt hiervan aan de veldwacht bericht gezonden, de infanterie hangt de ransels om, de ruiters stijgen op.

Om de veldwachten zoowel als de nevenposten te kunnen waarschuwen, stelt de compagniescommandant 2 of 3 zichtbare teekens vast, welke des nachts door signalen met een fluitje kunnen vervangen worden. Bij de cavalerie rijdt de schildwacht een kleine volte, in stap als er geen bijzonder gevaar dreigt, in draf en galop wanneer dit grooter is en in 't algemeen des te sneller naarmate de toestand dreigender wordt. Zoodra dit door een nevenpost wordt opgemerkt, begint deze op dezelfde wijze te handelen, waarop de overige manschappen hunne paarden opstangen en bestijgen en wel des te vlugger, naar gelang de vedet zich sneller beweegt. Op gelijke wijze worden de overige teekens of signalen terstond door de overige posten overgenomen. Bij overvalling wordt gevuld. Nadert de vijand in zoo grooten getale, dat de posten niet in staat zijn hem te keeren, dan blijven ze niettemin op hunne plaats, die niet dan op uitdrukkelijken last mag verlaten worden. Wanneer aan een bevel van de schildwachten na een *drievoudige* herhaling niet wordt voldaan, zullen zij van hun vuurwapen gebruik maken.

Ontvangt de veldwachtcommandant van de posten een bericht, dan moet hij zoo mogelijk zich steeds persoonlijk van de juistheid overtuigen; dezelfde verplichting heeft de commandant van het voorpostendetachement ten aanzien van de berichten, die van de veldwachten inkomen.

Behalve de gewone veldwachten der regelmatige voorpostenstellingen, past

men nog de zelfstandige, waarnemende wachten toe, zoomede de verdedigbare wachten, die zelfstandig voorwaarts geschoven worden op punten, waar zij onder zeer gunstige omstandigheden den vijand het doordringen kunnen beletten.

Geheel op zichzelf staat het gebruik van de zoogenaamde *geheime posten*, uit 3—5 en meer manschappen bestaande, die zich 300 à 400 pas vóór de posten geheel in het terrein verschuilen, ten einde ze te beveiligen tegen de aanslagen van enkele personen, die van de nachtelijke duisternis of de bedektheid van het terrein gebruik maken om de postenketen te besluipen, zooals in den regel bij de Aziatische troepen te werk wordt gegaan.

Afhankelijk van de sterkte der troepen, de eigenaardigheden van het terrein, den duur der rust, den tijd van den dag en den afstand van den vijand, ondergaan de regelmatige voorposten de noodige veranderingen. Zoo zal een compagnie of bataljon bijv. zich alleen beveiligen door posten of tot steun dezer laatsten desnoods nog door een veldwacht, wanneer de vijand in eene bepaalde richting moet worden opgehouden.

De ophelderingdienst tracht door allerlei middelen berichten in te winnen omtrent den vijand, hetzij door kenteekenen, ondervraging der bewoners, deserteurs, spionnen, gevangenen, onderschepte couranten, tijdschriften, brieven, telegrammen enz. of wel door persoonlijke waarneming van den vijand en doorzoeking van het terrein.

De tot dezen dienst aangewende troepen, hoofdzakelijk cavalerie, volvoeren hun opdracht als zelfstandige detachementen, die daartoe posten en patrouilles of wel alleen de laatste vooruitschuiven. Hunne sterkte wisselt af van een groep tot eene divisie (cavalerie), terwijl de infanterie slechts in de onmiddellijke nabijheid van den vijand, bij de belegeringen van vestingen of des nachts onmiddellijk na een gevecht, voor dezen dienst in aanmerking komt.

Men onderscheidt de patrouilles in:

1°. *Beveiligingspatrouilles*, die tot taak hebben: onmiddellijke beveiliging van het detachement tegen alarmeringen en overvallingen gedurende den marsch, in staat van rust en tijdens het gevecht.

2°. *Verkenningpatrouilles*, bestemd tot het verzamelen van gegevens, die de algemeene bevelhebber tot het nemen zijner maatregelen noodig heeft; en

3°. *Patrouilles* tot het onderhouden der verbinding tusschen de verschillende troependeelen.

Zeer uitvoerig worden in dit hoofdstuk de verplichtingen der verkenning- en beveiligingspatrouilles onder verschillende omstandigheden behandeld; men zou ter kennismeming veilig kunnen verwijzen naar de op verschillende plaatsen, in ons voorschrift opgenomen gedragsregels van doorzoekingspatrouilles, sluip- en visiteerpatrouilles en verkenningdetachementen, gevechtspatrouilles enz.

Ook de taak der zelfstandig vooruitgeschoven cavalerie-divisiën laat zich

uitstekend met die onzer verkenningskorpsen vergelijken, hoewel beide voorschriften uit den aard der zaak in enkele bijzonderheden van ondergeschikten aard uiteenloopen.

Ten slotte vindt men in den Russischen velddienst eenige bijlagen voor de berekening van colonnediepten, den vorm van marschdispositiën, dislocatiën van troepen en berichten, benevens eenige aanwijzingen om de sterkte, bedoelingen en den toestand van den vijand naar verschillende gegevens te beoordeelen.

In 't algemeen maakt het voorschrift den indruk, alsof de redactie niet gelukkig geweest is met betrekking tot eene stelselmatige en zakelijke behandeling der verschillende onderwerpen, daar men niet zelden op herhalingen stuit, details vermeld vindt onder bepalingen van algemeenen aard en op meerdere verschillende plaatsen gedeelten aantreft, die tot hetzelfde onderwerp behooren; daarentegen ontwaart men een streven om zich tegenover de heerschende denkbeelden op een onafhankelijk standpunt te plaatsen, wat aan de eene zijde, zooals bij den marschveiligheidsdienst en in een enkel opzicht ook bij de voorposten, gunstig aan den dag komt, doch aan den anderen kant, zooals bij de voorposten, het treinwezen en de bivaks, slechts een onvolkomen vorm der meer volmaakte toepassingen van het Westen te zien geeft.

VAN ALBADA,

2de Luitenant der Infanterie.

Leeuwarden, Juni 1891.

MUNITIE-AANVULLING BIJ DE VELDARTILLERIE.

Eene geregelde verzekering van den munitie-aanvoer op het slagveld is voor de artillerie eene levensvoorwaarde. Kan de infanterie bij gebrek aan munitie haar doel nog bereiken door den bajonetaanval, de artillerie strekt zonder munitie den eigen troepen tot last en heeft slechts lijdelijk het oogeblik af te wachten, waarop de vijand haar zal buit maken.

Wil zij zich hieraan niet blootstellen, dan moet zij zorgen, zooveel munitie in hare onmiddellijke nabijheid te hebben, dat zij het gevecht gedurende een zekeren tijd, waarvan de duur op oorlogsondervinding moet gebaseerd zijn, kan volhouden; terwijl in dien tijd zoodanige maatregelen moeten kunnen genomen worden, dat ook de verdere munitie-aanvoer is verzekerd.

Eene goede organisatie van den gevechtstrein der batterijen en van den munitiestrein, benevens doelmatige voorschriften voor den munitie-aanvoer ge-

durende en na het gevecht vormen naast eene behoorlijke uitrusting van ieder munitievoertuig hiertoe de eerste vereischten.

De voertuigen, waaruit de veldartillerie hare munitie put gedurende het gevecht, zijn:

- 1°. De voorwagens der stukken.
- 2°. De caissons van den gevechtstrein.
- 3°. De caissons van den munitietrein.

Als beginsel is terecht aangenomen, dat de voorwagens der stukken zoolang mogelijk gevuld moeten blijven. Men vindt dit beginsel uitgedrukt in de reglementen van de meeste artillerieën en aan de deugdelijkheid ervan valt niet te twijfelen. In kritieke momenten toch moet men steeds over munitie kunnen beschikken, die onmiddellijk bij de hand is, en waar vindt men die eerder dan in de voorwagens der stukken.

Tijdens de verschillende gevechtsmomenten, waarin gelegenheid bestaat, de munitie te nemen uit andere voertuigen, zal men dit derhalve niet mogen nalaten.

Alleen in stellingen, waarvan men van te voren weet, dat zij slechts voor korten tijd worden ingenomen, bij afwezigheid van den gevechtstrein en voorts voor het doen van de eerste schoten in iedere stelling, zal men de munitie uit de voorwagens der stukken nemen.

Is eenmaal in principe vastgesteld, dat de voorwagens zoolang mogelijk intact moeten blijven, dan ligt het voor de hand, dat de caissons van den gevechtstrein het eerst aan de beurt liggen om hunne munitie af te staan.

Hiertoe is het noodig, dat zij alle of voor een gedeelte bij de stukken worden opgesteld; de vraag is alleen, hoe groot men in het laatste geval dat gedeelte zal nemen. Hoe meer caissons men bij de stukken plaatst, hoe meer men er blootstelt aan de kans om getroffen te worden, hoe langer het bovendien zal duren, voordat men geheel ledige caissons heeft, die men tot het ontvangen van nieuwe munitie naar den munitietrein kan terugzenden.

Om deze redenen worden de caissons van den gevechtstrein eener batterij gewoonlijk verdeeld in 2 echelons en worden voorloopig alleen de caissons van het 1ste echelon bij de stukken opgesteld.

De achterstaande tabel geeft aan, hoeveel caissons per batterij in de onderscheiden legers bij het 1ste echelon zijn ingedeeld. Zij vormen met de stukken, hetgeen men kan noemen: de gevechtsbatterij.

De munitie in de voertuigen der gevechtsbatterij voorhanden, is een maatstaf voor den tijd, gedurende welken de batterij zelfstandig haar vuur kan afgeven.

De caissons van het 1ste echelon mogen nimmer van de stukken worden gescheiden, noch op marsch noch op het gevechtsveld, en komen deze in stelling, dan worden genoemde caissons zoo spoedig mogelijk achter de stukken opgesteld, waarna de bespannen voorwagens van deze met de bespanningen der caissons of met de bespannen caisson-voorwagens achter de

	Kaliber van den vuurmond in cM.	Bij de gevechtsbatterij behooren :		Totaal aantal caissons per batterij.	Aantal schoten in de gevechtsbatterij.		Aantal schoten in de geheele batterij.	
		Stukken.	Caissons.		Totaal.	Per stuk.	Totaal.	Per stuk.
Duitschland	8,8	6	3	8	423	70 ¹ / ₂	808	134 ² / ₃
Frankrijk	8,0	6	3	9	402	67	870	145
Italië	8,7	6	3	6	498	83	780	130
Oostenrijk	8,7	8	4	8	648	81	1024	128
Rusland	8,69	8	4	12	560	70	1200	150
Nederland	8,4	6	3	6	539	89 ⁵ / ₈	830	138 ¹ / ₃
Nederland	8,4	6	2	6	442	73 ² / ₃	830	138 ¹ / ₃

batterij worden gebracht, zoo mogelijk aan 's vijands gezicht en vuur onttrokken, doch op geen grooteren afstand dan \pm 200 M., daar een vlugge gemeenschap met de batterij hier een eerste vereischte is.

De overige caissons van de batterij behooren tot het 2de echelon van den gevechtstrein. Daar deze voor het munitieverbruik niet onmiddellijk noodig zijn, zoo behoeven zij ook, indien meerdere batterijen gezamenlijk marcheeren, niet onmiddellijk op het 1ste echelon van de batterij, waartoe zij behooren, te volgen; integendeel, wenschelijk is het, om hen in de nabijheid des vijands meer achterwaarts te doen marcheeren, aangezien dan de opmarsch der batterijen vlugger kan geschieden.

Staan de batterijen in stelling, dan worden de 2de echelons op zoodanigen afstand achter de vuurlinie opgesteld, dat zij geheel aan het gezicht en het vuur des vijands zijn onttrokken. Daar deze afstand gewoonlijk te groot zal zijn, om zeker te wezen, dat de munitie-aanvoer, indien de munitie van het 1ste echelon is verbruikt, zonder stringen van uit het 2de echelon zal geschieden, zoo moet ook, zoodra het 1ste echelon zijne caissons naar de batterij heeft gezonden, het 2de echelon een gelijk getal naar het 1ste echelon dirigeeren.

Voorts zal men, indien meerdere batterijen gezamenlijk optreden, de 2de echelons dier batterijen in groepen van echelons vereenigen.

Met het oog op den afstand tot de vuurlinie kan dit zonder bezwaar geschieden, terwijl het het voordeel oplevert, dat men de regeling van den munitie-aanvoer beter in de hand houdt, vooral indien iedere groep onder het commando van een officier wordt gesteld.

De beginselen, die wij hier ontvouwd hebben, worden in de Duitsche en de Fransche voorschriften, hoewel in de laatste niet zoo volkomen, gehuldigd.

Tot het 1ste echelon van den gevechtstrein eener Duitsche batterij be-

hooren 3 caissons, welk echelon steeds bij de stukken der batterij marcheert en op het gevechtveld onmiddellijk volgt.

Bij het in stelling komen wordt het achter de batterij opgesteld, zoo gedeekt mogelijk, doch op geen grooteren afstand dan 200 M.

De 2de echelons marcheeren binnen 's vijands bereik, afdeelingsgewijze, achter de zelfstandige troepengedeelten (voorhoede, detachement, korps-artillerie) en worden op ongeveer 800 M. achter de vuurlinie afdeelingsgewijze vereenigd.

Zoodra de 2de echelons hun opstellingsplaats bereikt hebben, worden van deze voor elke batterij 3 caissons naar de 1ste echelons gezonden.

Tot de Fransche gevechtsbatterij behooren evenzoo 3 caissons, welke een integreerend deel der batterij uitmaken. De 2de echelons marcheeren binnen 's vijands bereik achter iedere afdeeling van 3 batterijen en worden bij het in stelling komen afdeelingsgewijze \pm 500 M. achter de vuurlinie opgesteld. Is de munitie van het 1ste echelon verbruikt, dan heeft de verdere aanvulling direct uit het 2de echelon plaats.

Wij zien derhalve, dat het onderscheid tusschen de Fransche en Duitsche voorschriften hoofdzakelijk daarin bestaat:

1°. dat de 2de echelons gedurende den marsch in 's vijands nabijheid in Frankrijk dichter bij hunne batterijen blijven;

2°. dat de 2de echelons in Frankrijk dichter achter de vuurlinie worden opgesteld;

3°. dat in Frankrijk, nadat de munitie uit de caissons van het 1ste echelon is verbruikt, de verdere aanvulling uit het 2de echelon geschiedt, terwijl deze in Duitschland steeds uit het 1ste echelon plaats heeft, dat op zijn beurt put uit het 2de echelon.

Wat punt 1°. betreft, zouden wij de Fransche voorschriften verkiezen, omdat het ons voorkomt, dat, indien de 2de echelons marcheeren aan den staart der zelfstandige troepengedeelten, hun afstand tot de batterijen te groot wordt, om op het gevechtveld met deze behoorlijk verband te houden. Ten opzichte van de punten 2°. en 3°. geven wij echter aan de Duitsche bepalingen de voorkeur; wat punt 2°. betreft, omdat een afstand van 500 M. o. i. niet groot genoeg is om de 2de echelons totaal aan 's vijands vuur te onttrekken; wat punt 3°. aangaat, omdat de geregelde munitie-aanvoer beter verzekerd is bij een afstand van hoogstens 200 M. dan bij een van 500 M.

Gaan wij thans na, hoe het in deze opzichten met onze voorschriften gesteld is.

Van eene gevechtsbatterij wordt in ons reglement niet gesproken. Aan den eenen kant zou men kunnen zeggen, dat alle caissons der batterij daartoe behooren, omdat deze op marsch steeds op de stukken volgen, en zij ook, indien de batterij in stelling staat, in één opstellingsplaats kunnen vereenigd worden.

Zij kunnen echter ook, volgens de bepalingen van ons reglement, op het gevechtveld in 2 echelons worden gesplitst; het 1ste zoowel als het 2de echelon

bestaat dan uit 3 caissons; het eerste wordt 50—300^x achter de vuurlinie, het 2de 500—600^x achter het eerste echelon opgesteld.

Eigenlijk bestaat echter de geheele indeeling in 2 echelons bij ons slechts in theorie, want wil men, zooals wij hierboven aantoonde, van eene ge-regelde munitie-aanvulling verzekerd zijn, dan moeten, zoodra 3 caissons van het 1ste echelon naar de vuurlinie zijn gegaan, ook 3 caissons van het 2de echelon naar het 1ste worden gezonden.

Het geheele 2de echelon bestaat echter slechts uit 3 caissons en vandaar dat, na het in stelling komen, de gevechtstrein eigenlijk dadelijk in één op-stelling is vereenigd.

Toch heeft eene indeeling in 2 echelons, om redenen, die wij hierboven hebben ontvouwd, groote voordeelen; voordeelen, welke echter te onzent niet te verkrijgen zijn, tenzij men het aantal caissons per batterij grooter maakt, of wel bij het 1ste echelon van den gevechtstrein 2 caissons indeelt in plaats van 3.

Het aantal caissons per batterij te vermeerderen is niet aan te bevelen; voornamelijk daarom niet, omdat, naar onze meening, onze batterijen eene voldoende hoeveelheid munitie medevoeren.

Wel is, naar verhouding van het aantal stukken, het aantal caissons per batterij in Duitschland, Frankrijk en Rusland grooter, doch in het aantal schoten per stuk staan wij blijkens de tabel op bladz. 392 toch niet veel ten achter en onze batterijen beschikken zelfs nog over enkele schoten meer dan de Duitsche.

Iets anders is het echter om bij het 1ste echelon 2 caissons in te deelen in plaats van 3. Stelt men toch de gevechtbatterij samen uit 6 vuurmonden en 2 caissons en vergelijkt men nu het aantal schoten in de gevechtbatterij per stuk, zooals wij dat in de tabel op bladz. 392 hebben aangegeven, dan blijkt het, dat eene Nederlandsche batterij in dit opzicht nog zou staan boven de Duitsche, Fransche en Russische batterijen.

De overige 4 caissons kunnen dan het 2de echelon van den gevechtstrein vormen, die, indien meerdere batterijen gezamenlijk marcheeren, afdeelingsgewijze onder een officier vereenigd, aan de staart der afdeeling kunnen volgen.

Bij het in stelling komen kan nu van het 1ste echelon één caisson worden opgesteld achter het 2de, één achter het 5de stuk, zoodat iedere halve batterij dan over één caisson kan beschikken.

Dat daarbij de middensectie hare munitie uit 2 verschillende caissons neemt, is o. i. geen bezwaar, daar de caissons in geen organiek verband tot de sectiën staan.

De 2de echelons der batterijen kunnen dan op \pm 800 M. achter de vuur-linie, afdeelingsgewijze vereenigd, worden opgesteld, vanwaar dadelijk 2 caissons per batterij naar de 1ste echelons moeten worden gezonden.

Eene dergelijke indeeling van den gevechtstrein in 2 echelons zal het voordeel hebben:

- 1°. dat de opmarsch der batterijen spoediger zal kunnen geschieden;
- 2°. dat men een derde gedeelte van het aantal caissons langer aan het vijandelijk vuur kan onttrekken.
- 3°. dat men eerder geheel ledige caissonachterwagens zal hebben.

Beschouwen wij thans nog de verschillende wijzen, waarop de munitie uit de caissons kan worden genomen. Volgens onze voorschriften geschiedt dit zoolang mogelijk uit de caissonachterwagens.

Dit heeft het voordeel, dat men zoolang mogelijk gevulde caissonvoorwagens houdt, die men eventueel tegen de munitievoorwagens der stukken kan verwisselen. Het zal toch kunnen voorkomen, hetgeen ook in ons reglement wordt erkend, dat de voorwagens der stukken gedurende den beslissenden strijd munitie-aanvulling eischen, in welk geval het de meest eenvoudige manier is, dat men hen vervangt door caissonvoorwagens.

Ook voor elk ander geval is het trouwens gewenscht, de caissonvoorwagens tot zijne beschikking te hebben, ten einde hen als munitievoorwagens te kunnen gebruiken. Dit is dan ook de reden, waarom beide nagenoeg dezelfde inrichting hebben.

Is het uit dien hoofde aan te bevelen, de munitie zoolang mogelijk uit de caissonachterwagens te nemen, aan den anderen kant heeft men het bezwaar, dat men ongeveer twee derden van de munitie van den gevechtstrein heeft verbruikt, voordat men één caisson naar den munitietrein kan zenden, om zich weder van nieuwe munitie te voorzien.

Men kan hieraan tegemoetkomen, door, naarmate men ledige caissonachterwagens krijgt, in één daarvan de munitie uit één of meer caissonvoorwagens over te pakken, om zodoende geheel ledige caissons te krijgen.

Het overpakken van munitie is echter op zichzelf reeds eene tijdroovende bezigheid, die o. i. vooral gedurende het gevecht niet is aan te bevelen. Zijn de beide eerste caissonachterwagens leeg en begint men dus bij het 2de echelon met overpakken, dan is het de vraag of men daarmede gereed zal zijn, voordat eene nieuwe positie wordt ingenomen. Is dit niet het geval, dan moeten de caissonvoor- en achterwagens, waaruit men bezig is met overpakken, of achterblijven of men moet dit weder voortzetten in eene nieuwe opstelling, hetgeen beide zijne bezwaren heeft.

Bovendien is men ook weder spoedig van eenige zijner caissonvoorwagens beroofd, waarvan wij het nadeel hierboven aantoonde.

Eene dergelijke bepaling als bij ons, dat de munitie zoolang mogelijk uit de caissonachterwagens moet worden genomen, bestaat in Frankrijk en Duitschland niet.

Daar worden dan ook de caissons in hun geheel achter de stukken geplaatst en worden alleen de bespanningen dier caissons naar de opstellingsplaats van het 1ste echelon gebracht. De munitie wordt nu uit de achterwagens en

vervolgens uit de voorwagens dezer voertuigen genomen, zoodat men daarna geheel ledige caissons naar den munitietrein kan zenden.

Het nadeel, dat men spoedig een gedeelte der caissonvoorwagens mist, bestaat hierbij niet, omdat in Duitschland eene batterij 2, in Frankrijk 3 caissons meer dan stukken telt.

Wel echter heeft men het bezwaar bij deze regeling, en wij achten dit niet gering, dat men in de vuurlinie de caissons moet af- en aanspannen, hetgeen natuurlijk veel meer tijd vordert dan het afleggen of opleggen van den caissonachterwagens.

Wij zien derhalve, dat aan de verschillende manieren om de munitie uit de caissons te nemen, nog al nadeelen zijn verbonden.

Naar onze meening kunnen echter de bezwaren, die er bestaan tegen het nemen van de munitie uit de caissonachterwagens, zooals dit in ons reglement is voorgeschreven, tot een minimum worden gereduceerd, indien het mogelijk is deze zoodanig in te richten, dat zij ook afzonderlijk kunnen worden vervoerd. Is dit het geval, dan kunnen, tegen het oogenblik, dat de munitie der caissonachterwagens, die achter de stukken zijn opgesteld, uitgeput raakt, 2 andere caissons oprijden, die hun achterwagens achterlaten en de ledige medenemen naar het 2de echelon. De ledige caissonachterwagens kunnen daar dan worden afgelegd en vervolgens met een achterspan of eene bespanning van vieren naar den munitietrein worden gebracht, vanwaar weder volle mede worden teruggenomen.

Deze methode heeft het voordeel:

- 1°. dat men de caissons niet behoeft af- en aan te spannen in de vuurlinie.
- 2°. dat men het munitievoertuig, zoodra het ledig is, naar den munitietrein kan terugzenden.
- 3°. dat men de caissonvoorwagens altijd bij de batterij kan houden.

Om de caissonachterwagens voor afzonderlijk vervoer geschikt te maken, zouden natuurlijk eenige wijzigingen in de inrichting van het voertuig noodzakelijk zijn. De langboom zou n. l. ook als disselboom moeten kunnen worden gebruikt, op de wijze bijv. als een uitslaande disselboom; voorts zouden een trekhout met trekknuppels moeten worden aangebracht en de munitiekist wat naar achteren verplaatst.

Eene proefneming zou natuurlijk moeten uitmaken, of hetgeen hier zoo gemakkelijk is neer te schrijven, in de practijk niet te veel bezwaren zou met zich brengen. Daarbij zou niet uit het oog moeten worden verloren, dat het vervoer alleen over korte afstanden behoeft te geschieden (van de opstellingsplaats der 2de echelons naar die van den munitietrein en terug) en nagenoeg uitsluitend over wegen, daar de munitietrein, zoowel als de 2de echelons, gewoonlijk wel in de nabijheid daarvan zullen oprijden.

Worden de caissonachterwagens met een achterspan naar den munitietrein gezonden, dan blijft, indien geen verliezen zijn geleden, nog eene bespanning van vieren over voor de caissonvoorwagens. Oogenschtijnlijk is het

rationeeler om de achterwagens met vier paarden te bespannen en voor de voorwagens alleen een achterspan te houden, omdat eerstgenoemde weder gevuld van den munitietrein terugkeeren en dan zwaarder zijn dan de laatste. Men moet echter niet vergeten, dat, zooals wij reeds opmerkten, de achterwagens alleen over korte afstanden en gewoonlijk slechts langs wegen behoeven te worden vervoerd, terwijl, indien men alsdan eene bespanning van vieren houdt voor de voorwagens, men altijd bij eventueele verliezen een span kan doen invallen. Men kan dit echter in ieder geval naar omstandigheden regelen.

Ten einde de caissonachterwagens afzonderlijk te kunnen vervoeren, zouden ook de middenpaarden der caissonbespanningen voorzien moeten zijn van broeken, omloopers en disselboomriemen, opdat zij, indien voor- en achterwagen gescheiden worden, ook als achterpaarden zouden kunnen dienst doen.

In verband met hetgeen wij thans omtrent munitie-aanvulling in het midden hebben gebracht, zullen wij ten slotte in groote trekken resumeeren, hoe naar onze bescheiden meening de gevechtstrein eener batterij behoort te worden samengesteld en hoe de regeling tot voorziening in de behoefte aan munitie in stellingen, waarvan te verwachten is, dat zij voor eenigen tijd worden ingenomen, met voordeel zou kunnen geschieden.

1°. De gevechtstrein eener batterij is samengesteld uit 2 echelons. Het 1ste echelon, bestaande uit 2 caissons en de voorraadaffuit, vormt met de stukken de gevechtsbatterij.

De overige 4 caissons, benevens de hand- en reserve-paarden, vormen het 2de echelon.

2°. Het 1ste echelon van den gevechtstrein volgt steeds onmiddellijk de stukken der batterij.

3°. Buiten het bereik van den vijand marcheerende, volgt het 2de echelon van iedere batterij onmiddellijk op het 1ste; binnen 's vijands bereik marcheert, indien de artillerie bij een zelfstandig troepengedeelte ingedeeld slechts uit ééne batterij bestaat, ook het 2de echelon direct achter het 1ste; bestaat deze uit meerdere batterijen, dan volgen de 2de echelons afdeelingsgewijze vereenigd, aan den staart der afdeeling.

4°. De eerste schoten in iedere stelling worden uit de munitievoorwagens der stukken genomen. De caissons van het 1ste echelon worden zoo spoedig mogelijk achter het 2de en 5de stuk opgereden, de achterwagens afgelegd en de voorwagens van deze met de munitievoorwagens der stukken naar de opstellingsplaats van het 1ste echelon gebracht.

5°. De opstellingsplaats van het 1ste echelon wordt door den batterijcommandant aangewezen, al naar gelang van de dekking, die in het terrein wordt gevonden, 50—200 M. achter de batterij. Treden de batterijen op in het afdeelingverband, dan geeft de afdeelingcommandant in het algemeen de opstellingsplaatsen der 1ste echelons aan; elke batterijcommandant bepaalt dan meer nauwkeurig de plaats van het 1ste echelon zijner batterij.

6°. Het 2de echelon wordt op aanwijzing van den batterijcommandant \pm 800 M. achter de batterij opgesteld. Treden de batterijen op in het afdeelingsverband, dan bepaalt de afdeelingscommandant de gezamenlijke opstellingsplaats van de 2de echelons zijner batterijen.

7°. Zoodra de 2de echelons hun standplaats hebben bereikt, zendt hun commandant 2 caissons naar het 1ste echelon van iedere batterij. De verdere munitie-aanvulling geschiedt op aanwijzing van den afdeelingscommandant.

8°. Ledige caissonachterwagens worden vervangen door volle uit het 1ste echelon. De voorwagens dezer laatste nemen de ledige caissonachterwagens mede naar de opstellingsplaats der 2de echelons, alwaar deze worden afgelegd en verder afzonderlijk vervoerd naar den munitietrein, om aldaar tegen volle caissonachterwagens te worden omgeruild.

M. C. VAN DER HOOG.

BOEKAANKONDIGINGEN.

»Misbruik van gezag.» *Een beroep op de Volksvertegenwoordiging in Nederland*, door TH. KLEIJ, gepensionneerd Kapitein-Intendant van het Nederlandsch-Indisch Leger. (Zonder vermelding van uitgever.)

De Kapitein KLEIJ heeft zich indertijd met anderen te beklagen gehad over een willekeurige behandeling door de Indische Regeering, welke door de Tweede Kamer in hare zitting van 20 Oct. 1882, met algemeene stemmen op één na, onwettig werd genoemd (1). Een practisch gevolg heeft dit votum echter voor de benadeelden niet opgeleverd.

Thans beklagt de gepensionneerde Kapitein KLEIJ zich op nieuw over »misbruik van gezag,» ditmaal voor hem nog noodlottiger dan de eerste keer, omdat het hem niet alleen groot geldelijk nadeel berokkende, maar tevens zijn verdere carrière heeft vernietigd. De bovenvermelde brochure behelst een uitvoerig overzicht van het gebeurde, alsmede van de stappen door den Heer KL. gedaan — tot dusverre zonder gevolg — om herstel van grieven te verkrijgen. Wij gelooven goed te doen door uit die brochure over te nemen een gedeelte van een artikel, ontleend aan *De Locomotief* van 14 Juni 1890, een kort relaas van het gebeurde bevattende:

In Januari 1890 moest KLEIJ zich ziek melden wegens zenuwoverspanning, ten gevolge van den overmatigen en onaangename dienst alhier. Hij vertrok in Februari met 2 maanden binn. verlof naar Magelang. Daar ging hij goed vooruit en kreeg een maand verlenging, waarna de offic. v. gez. 1ste kl. MARCUS den 30sten April verklaarde, dat hij over eene geconstateerde

(1) Zie *De Militaire Spectator* 1882, bladz. 53, 193, 353, 674, 843, 862; en 1883, bladz. 136.

kleine leververgrooting zich hoegenaamd niet ongerust behoefde te maken, maar dat tegen eenige onregelmatigheid der hartswerking (1) ten gevolge der zenuwen wat langer verblijf in een koel klimaat nog wenschelijk was. Overste ROMBOUITS besliste daarop, dat verlenging van verlof voor nog 2 maanden zou worden gevraagd, het certificaat daarvoor werd verleend, en het rekest den 12den Mei op zegel langs den militairen hiërarchieken weg ingediend. . . . doch den 20sten Mei te Semarang weder door KLEIJ terug ontvangen, als zijnde door den afd. commandant niet doorgezonden.

Wat was n.l. intusschen gebeurd? De afd. commandant schijnt van hooger hand last te hebben ontvangen, KLEIJ onmiddellijk voor een geneeskundige commissie te brengen, om te onderzoeken of hij nog langer voor den dienst geschikt was. Den 17den Mei althans kwam het telegram daartoe bij den Mil. Comm. van Magelang, en KLEIJ keerde diensvolgens naar Semarang terug.

Dit nu was weder eene zeer bepaalde verkrachting der bepalingen, daar art. 11 Besl. 22 Febr. 1853 n°. 3 (alg. order voor het leger n°. 10 van 1853) luidt:

»Binnenlandsche verloven voor langer dan zes maanden worden niet verleend. Wanneer een officier, die zes maanden met binnenlandsch verlof afwezig is geweest, bij ommekomst van dien termijn verlenging vraagt van verlof of zijn dienst nog niet kan aanvaarden, doet het militaire departement een gemotiveerd voorstel omtrent dien officier aan den Gouv.-Generaal.»

Zulk een voorstel, evenmin om hem voor eene geneeskundige commissie te brengen als welk ander ook, mag dus niet worden gedaan, dan wanneer de officier zes maanden met verlof afwezig is geweest, terwijl KLEIJ eerst 3 maanden had gehad. En dat het militair departement, na korter afwezigheid dan 6 maanden, op zijn eigen houtje zou mogen handelen, terwijl zelfs na de langere ziekte van 6 maanden nog de waarborg wordt gegeven dat een voorstel moet worden gedaan aan den Gouv.-Generaal, is natuurlijk in 't geheel niet aannemelijk. Dat een officier niet na 3 maanden ongesteldheid voor de geneeskundige commissie mag worden getrokken, d. i. bij ongeschikt verklaring voor verdere diensten ontslagen, is ten overvloede door de Wet gewaarborgd, daar art. 46 van het Kon. Besluit van 24 Nov. 1859 n°. 69 voorschrijft, dat geen officier van het Indisch leger, tot en met den rang van kolonel, zelfs mag worden op nonactiviteit gesteld, dan om een der volgende redenen:

1°. enz.

2°. enz.

3°. »Bij tijdelijke ongesteldheid, welke hem langer dan zes maanden ongeschikt maakt om dienst te doen.»

Dat men wegens korter ziekte uit het leger zou kunnen worden ontslagen, terwijl voor nonactiviteit eene ongesteldheid van zes maanden noodig is, zal niemand in ernst willen beweren. Bovendien, zooals wij zeiden, de bepaling van art. 11 Besl. 22 Febr. 1853 n°. 3 is op zichzelf reeds duidelijk.

Tegenover KLEIJ is dus nogmaals — wij willen niet hopen willens en wetens; maar kent dan het mil. departement zijne eigene voorschriften

(1) Een zeer gewoon verschijnsel bij zenuwaandoening, geheel afgescheiden van eenig organisch gebrek aan het hart. (*Locom.*)

niet? — wetsverkrachting gepleegd. Over het onderzoek der geneeskundige commissie, dat buiten onze beoordeeling ligt, zullen wij slechts mededeelen dat, nadat de leden Dr. HIJMANS VAN ANROOIJ en SCHÖNIAN bij het hun opgedragen voorloopig onderzoek van 22 tot 24 Mei niets ernstigs hadden gevonden, den 26sten Mei bij een laatste onderzoek met Overste TEN BOSCH »interrupties van het hart» werden geconstateerd, en daarop, nadat KLEIJ hoogstens 5 minuten uit de kamer was geweest, zonder verderen vorm van proces (eene opmerking van KLEIJ werd beantwoord met: »de commissie kan niet met u in discussie treden; u kunt gaan) hem werd medegedeeld, dat de commissie hem voortdurend ongeschikt had bevonden voor alle militaire diensten, wegens »slepende overprikkeling van het zenuwgestel.»

En bij besluit van 9 dezer n°. 16 is de kapitein-intendant TH. KLEIJ eervol ontslagen uit den militairen dienst, met behoud van recht op pensioen.

Om deze behandeling wel te beoordeelen, wete men dat KLEIJ nog slechts 2 jaren had te dienen om zijn vol pensioen te genieten. Voorts dat hij te Magelang en later bij het voorloopig onderzoek voor de commissie, toen Dr. HIJMANS VAN ANROOIJ hem vroeg of hij zijn dienst maar niet zou gaan hervatten (wel een bewijs dat hij toen nog niet ongeschikt werd geacht voor alle diensten) antwoordde, dat hij hier te Semarang daarin bezwaar had wegens het klimaat en het zware werk, terwijl men hem te midden van zijn herstel te Magelang had weggehaald, maar zich zeer zeker sterk gevoelde om in een koel klimaat de werkzaamheden als kapitein-kwartiermeester naar eisch te vervullen, weshalve hij, daar voor kapitein-intendant in een koel klimaat geen plaats beschikbaar was, vrijwillig terugzetting zou vragen tot kapitein-kwartiermeester, zoodra de commissie besliste dat een koel klimaat voor hem noodzakelijk was.

Door deze eenvoudige schikking had men KLEIJ (hem bijv. te Magelang plaatsende) in staat gesteld om in Mei 1892 zijn vol pensioen van f 2000 te genieten. Thans krijgt hij slechts f 1800 bruto; netto, na aftrek van weduwen- en weezenfonds enz., f 1700. Hiervan moet nu een man met vrouw en kind in Nederland gaan leven, die den lande 36 jaren (Indische voor dubbele geteld) trouw en eerlijk diende, tot en met den rang van kapitein.

Wel verre dus van zich te houden aan het votum der Kamer, om zoo mogelijk het jegens hem begaan onrecht te herstellen, heeft men KLEIJ hier in Indië voortdurend (enkele humane chefs niet te na gesproken) »gezocht» en in allerlei kleinigheden geplaagd. En na aldus het mogelijke te hebben bijgebracht om zijn zenuwgestel in de war te brengen, maakt men hem op grond van prikkelbaarheid dier zenuwen af, met zooveel overhaasting dat alweer de wettelijke bepalingen worden geschonden, en zooveel strengheid dat op zijn verzoek, om met verlies van f 50 's maands nog 2 jaren in een koel klimaat te mogen dienen, zelfs geen acht wordt geslagen.

Wij geven het bovenstaande weder zonder commentaar. Ons ontbreken uit den aard der zaak de gegevens tot een gegrond oordeel en tot toepassing van het »hoor en wederhoor.» Maar na het gebeurde bij gelegenheid der voorgaande »zaak KLEIJ», wekt de voorstelling der feiten, zooals die door den heer KLEIJ wordt gegeven, het vermoeden, dat ook thans weder verregaand onrecht is gepleegd.

Wij hopen, dat de Tweede Kamer, tot wie de heer KL., na vergeefsche

stappen te hebben gedaan bij den Gouverneur-Generaal, den Minister van Koloniën en de Koningin, zich thans (April 1892) in laatste instantie heeft gericht, de zaak grondig zal onderzoeken, eventueel gepleegde willekeur zonder verschooning zal brandmerken, maar dan tevens zal trachten te verkrijgen dat aan haar votum meer gevolg worde gegeven dan met dat van 20 Oct. 1882 het geval is geweest.

Album De Militaire Willemsorde. Galerij van Nederlandsche helden, samengesteld door P. H. K. VAN SCHENDEL. Aflevering 3. Edam, J. M. ROLDANUS Cz. Prijs f 3,00 (1).

Opnieuw worden ons hier 135 portretten van gedecoreerden der zee- en landmacht aangeboden, deelnemers aan de navolgende krijgsverrichtingen: Palembang, 1854; Djambi, 1858; Lamongsche districten; expeditiën tegen zeeroovers in verschillende jaren; Timor, Ceram en Djambi, 1858—59; Palembang, Djambi en Reteh, 1859—61; Borneo, 1850—54, 1857, 1858, 1859—63; Ceram, 1861; opstand onder de vreemde Europeesche militairen te Semarang in 1861, en eindelijk de Bonische expeditiën in 1859. Talrijke bekende namen treffen wij weder in deze rijen aan; meer en meer ontmoeten wij daaronder gelaats-trekken van tijdgenooten. Wij noemen slechts enkelen uit velen: de Vice-admiraals GEERLING, oud-minister van marine, DE VRIES, MATTHIJSSEN, VAN GENNEP; de Schout-bij-nacht WESTEROUEN VAN MEETEREN, commandant der zeemacht bij de 2de Bonische expeditie; de Luitenant-Generaal VERSPIJCK en de Generaal-Majors DE BRABANT en PEL, commandeurs der Orde; de Luitenant-generaal HAGA, de Generaal-Majors KÖHLER, ERMELING, DE ROIJ VAN ZUIDEWIJN. Wanneer wij hier alleen eenigen der hoogstgeplaatsten noemen, willen wij toch niet verzuimen op te merken, dat ook de minderen niet zijn vergeten; zoo treffen wij op een der platen o. a. het portret aan van den bekenden sergeant G. J. TER WOORD, die op Borneo het ridderkruis der 3de klasse wist te verwerven en wiens daden door den majoor van het Indische leger BRUINSMA zijn beschreven.

De laatste plaat schetst ons de *Medusa* onder bevel van den Kapitein-luitenant Jhr. F. DE CASEMBROOT in de straat Simoneseki in Japan, op 11 Juli 1863.

Wij blijven deze belangwekkende verzameling bij voortdoring in den steun onzer lezers aanbevelen.

*MOLTKE'S Feldzugs-Entwurf 1866 und die Lage Benedeks am 30 Juni und 1 Juli 1866. Kritisch beleuchtet von ***. Stark erweiterter Sonderabdruck aus der »Deutschen Heeres-Zeitung.« Berlin, Verlag von FR. LUCKHARDT. 1892. Preis 1 Mark.*

Het wordt algemeen erkend, dat de studie der krijgsgeschiedenis, om vrucht-dragend te zijn, een critisch karakter behoort te bezitten. Wil de critiek echter niet in een nuttelooze en dikwerf zelfs schadelijke polemiek ontaarden, dan moet zij bovenal objectief blijven en mag zij in hare oordeelvellingen zekere grenzen niet

(1) Zie *De Militaire Spectator* 1891, N°. 11 en 1892, N°. 2.

overschrijden. Als zij de meerdere of mindere juistheid der historische data heeft vastgesteld, het verband tusschen oorzaak en gevolg heeft opgespoord, en de gebezigde middelen, naar aard en omvang, heeft getoetst aan het met die middelen te bereiken doel, dan is in den regel haar nuttige taak volbracht. Slechts bij uitzondering is het haar, o. a. wegens gemis aan volledige gegevens, vergund, nog een schrede verder te gaan en in stellingen zin een plan, een besluit of een handeling goed of af te keuren.

Naar den inhoud der voor ons liggende brochure te oordeelen, is het vorenstaande niet genoeg in het oog gehouden door een Oostenrijksch Schrijver, die in de *Pester Lloyd* van 8 Januari jl. naar aanleiding van Lord WOLSELEY's oordeel over het Pruisische operatieplan voor den veldtocht van 1866 in Boheme, zoowel dat plan als den ontwerper heftig aanvalt.

Uit den aard der zaak was een anti-critiek van Duitsche zijde te wachten. Zij is dan ook niet uitgebleven. Eerst in de *Deutsche Heereszeitung* en thans in een brochure komt een ongenoemde tegen het in de *Pester Lloyd* uitgesproken oordeel op. Aangezien nu de Schrijver in laatstgenoemd blad zich, naar het schijnt, te veel op een zuiver theoretisch standpunt heeft geplaatst, was die taak betrekkelijk gemakkelijk. Het kwam er slechts op aan, aan te toonen, dat de omstandigheden MOLTKE als het ware tot de keuze van het in 1866 door de Pruisen gevolgde operatieplan hebben gedwongen, en dat de kwade kansen, aan dat plan verbonden, te voren behoorlijk waren overwogen en tot de kleinste afmetingen teruggebracht. In het algemeen heeft dan ook de Schrijver der anti-critiek zich hiertoe bepaald. Dat hij niettemin hier en daar wel wat verder is gegaan, dan met een gezonde opvatting der critiek is overeen te brengen, laat zich overigens, bij de rechtmatige vereering die MOLTKE in Pruisen geniet, gemakkelijk verklaren.

Wie de strategische handelingen, welke Königgrätz voorafgingen, tot een onderwerp van studie wil maken, zal de hier aangekondigde brochure zeer zeker niet onbevredigd ter zijde leggen.

Pl.

Breda, April 1892.